

Ціна 2.50 дол.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

Вол. XXXVI

БЕРЕЗЕНЬ — 1985 — MARCH

№ 421

NOVI DNI

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Novi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

NOVI DNI

Box 235
ETOBICOKE, ONT., CANADA
M9C 4V3

Tel.: (416) 621-2605

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

1 YEAR SUBSCRIPTION — РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

CANADA: Can. dol. 18.00 кан. дол.
U.S.A.: U.S. dol. 18.00 амер. дол.

OVERSEAS — ЗАОКЕАНСЬКІ КРАЇНИ:

Can. dol. 21.00 кан. дол.
AVIO — Can. dol. 30.00 кан. дол.

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

AUSTRALIA — АВСТРАЛІЯ:

Mr. T. Myronenko, P. O. Box 302
Parramatta, N. S. W. 2150 Australia
Mr. G. Dworcowyj, 99 Nelson St.,
Fairfield 2165 N.S.W. Australia
Mr. Z. Steciuk, 10 Bates Court
Jacana 3047, Vic. Australia
Mr. A. Komar, 62 Cullford Ave.,
Klemzig 5087, S.A. Australia

GR. BRITAIN — ВЕЛ. БРИТАНІЯ:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

U.S.A. — СПОЛ. ШТ. АМЕРИКИ:

Чикаго і околиці:

Mr. D. Hrushetsky, 2635 Spruce Street
River Grove, Ill. 60171, USA

Філадельфія і околиці:

Mr. S. Jewsevkyj, 420 Woodhaven Place,
Philadelphia, Pa. 19116, USA

Бостон і околиці:

Mrs. L. Dijak, 115 Connell Dr.
Stoughton, Mass., 02072, USA

CANADA — КАНАДА:

Тандер Бей:

Mr. P. Swyrydenko, 133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont. P7C 2G4

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волиняк

Видає

Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

Мар'ян Дальний — головний редактор
Редколегія: Тоня Горохович, Василь І. Гришко,
Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Карпо Рогов-
ський.

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Ростислав Василенко — ВІШАНУЙМО НАШИХ КОРИФЕЙ	1
ПРИВІТАННЯ ВІД ПРЕМ'ЄРА Ф. С. МІЛЛЕРА І ПРЕЗИДЕНТА Р. РЕГЕНА	2
Діма — "БАБА КИЛИНА І ВНУЧКА", "ПО- БАЧЕННЯ З ДНПРОМ"	2
І. Бондарчук — ПОЕЗІЇ	3
Петро Одарченко — МАЗЕПА В ТВОРАХ ШЕВЧЕНКА	4
Остап Тарнавський — УЛАС САМЧУК — ПРОЗАІК	6
І. Бабій — В ПАМ'ЯТЬ НАУКОВЦЯ-ДОСЛІД- НИКА ТОМАСА БАБІЯ	10
О. М. Коваленко — ПОВСТАННЯ НА ПАН- ЦЕРНИКУ "ПОТЬОМКІН"	12
Василь Сокол — ВОСТАННЄ ЧЕРЕЗ ДНПРОВІ ПОРОГИ	15
Михайло Гава — Т. ШЕВЧЕНКО І ЙОГО ДРУЖБА З ОЛДРІДЖЕМ	18
Дмитро Чуб — НОВИЙ ТВІР ПРО Т. ШЕВЧЕНКА	20
Яр Славутич — ЗРАЗКОВЕ ВИДАННЯ...	22
Юрко Повстенко — КОНЦЕРТИ БОРТНЯН- СЬКОГО...	23
Я. Билина — ПОЛТАВЦЯМ ТА НЕ ВСІМ	24
Ада Мушинська — САМІТНЯ ПРОГУЛЯНКА, МОДЕРНА БУВАЛЬЩИНА	25
х х х ПІДСУМКИ РОКУ М. С. ГРУШЕВ- СЬКОГО	26
Яків Давид — ВЛ. П. ПАВЛО КРАВЧУК	28
О. Куленко — ВІДХІД ЗВИТЯЖЦЯ	29
М. Ковалюк, М. Костирко, О. Захарків, Микола Галів, Софія Гаєвська, д-р І. Кошман, І. Юрченко — ЛИСТИ	31

На першій сторінці обкладинки — БЕРЕЗІЛІВЦІ ЙО-
СИП ГІРНЯК І ОЛІМПІЯ ДОБРОВОЛЬСЬКА (порт.
роботи О. Василенко-Лур'є)

• Передруки і переклади дозволені за поданням джерела. • Статті з поданими іменами авторів не
конче висловлюють погляди редакції. • Незамовлених матеріалів редакція не повертає. • Редакція
не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти і скорочувати на-
діслані матеріали.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

ВШАНУЙМО НАШИХ КОРИФЕЇВ

"На виставах корифеїв народного театру я був потрясений великим мистецтвом Миколи Садовського і одночасно придавлений своїм аматорством та професійною безпорадністю. Що мене штовхало у театральний круговорот? Які в мене права і дані для акторської професії? Ці болючі і тяжкі думи затруювали мою першу зустріч з українським театральним Олімпом". Так пише у своїх спогадах тодішній УСС-івець а пізніше великий Березилівець, єдиний тут серед нас живий свідок тріумфу і трагедії Леся Курбаса і "Березоля", чудом уцілілий великий наш актор і новатор режисер Йосип Йосипович Гірняк.

Скромність притаманна лише великим людям. Не слави він шукав, український театр — це був Гірняк, його душа, його думки, все його життя. Він готовий був умерти за український театр. На протязі свого кольоритного, творчого і мученицького життя великий наш актор зіграв, за моїм підрахунком, понад 150 ролей в театрі і кіно, це значить 150 п'єс, від Кропивницького, Старицького, Винниченка, через Мольєра, Сінклера, Шіллера до Кочерги і Миколи Куліша. Та хіба тут перелічиш всіх драматургів в чийх п'єсах грав Гірняк? І Шекспір і Лопе-де-Вега, Гольдоні, Ібсен, Леся Українка, Шевченко, Гоголь, Островський, Грінченко, Тобілевич, Васильченко, Гуцков, а також Микитенко та Корнійчук і дуже багато інших.

А поруч з великим майстром Гірняком завжди стояла його дружина, акторка Олімпія Добровольська. Випускниця Драматичного Інституту ім. Лисенка вона була провідною акторкою столичних театрів, широко відмічувана пресою. Це вона, примадонна, радила Гірнякові йти для фахового вишколу до Театру Леся Курбаса, вона вчила його абетку театального ремесла в Театрі ім. Ів. Франка і допомогла дебютувати в "Затопленому дзвоні" Гауптмана в ролі яку грав сам режисер Гнат Юра. Це вона розділила з чоловіком його долю в "ГУЛАГ" у далекої Півночі і стояла все життя поруч свого чоловіка, захищаючи його від смертельних ударів долі і будучи його партнером та порадиником в творчій праці.

Відомий сучасний англійський актор світової слави Сер Алек Гіннесс зіграв за 50 років своєї

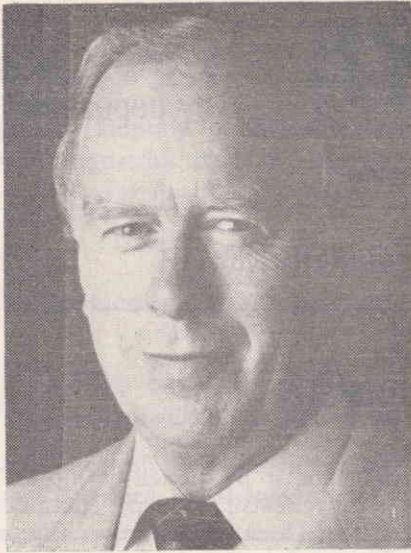
акторської діяльності 67 ролей у п'єсах і 44 у фільмах та 9 в телевізії (Рідерс Дайджест, лютий 1985). А наш Йосип Йосипович Гірняк створив значно більше сценічних образів, і то в яких жахливих для акторської творчості умовах. Сера Алек Гіннеса (The Bridge on the River Kwai, Lawrence of Arabia, Oliver Twist, Star Wars, A Passage to India і ін.) і англійці і весь акторський світ носять, як кажуть, на руках, а як ми шануємо Йосипа Гірняка?

Правда, не так давно був в Торонто мистецький ВЕЧІР "Леся Курбас і Мельпомена", присвячений Гірняковому великому учителеві. У другій частині цього Курбасівського Вечора наш відомий бас Йосип Гошуляк і піяністка Тетяна Ткаченко присвятили свій виступ Гірнякові і Добровольській. Це було дуже шляхетно з їхнього боку.

На загал ми шануємо великих людей в нашому суспільстві лише після їхньої смерті. Ми друкуємо гарні некрологи під заголовком "Відлітають сірим шнурком журавлі в вирій". А поки людина живе, то ми не тільки не шануємо її, але й намагаємось гальмувати працю її, скеровану для нашого ж українського добра. Видно така вже психологія нашої бездержавної темпераментної нації.

Приємною несподіванкою буде виїняток знову в Торонто. Невелика ініціативна група мистців і цінителів мистецтва та поклонників Гірняка — Добровольської влаштовує в кінці березня цього року урочисту імпрезу на пошану наших видатних корифеїв, що живуть в Нью-Йорку не в дуже сприятливих умовах. Хтось приїде з Ванкуверу, хтось з Оттави, хтось візьме левину долю організації на свої плечі в Торонто, хтось в тому ж Торонто творчо готуватиметься до імпрези і культурне та свідоме громадянство Торонто матиме змогу в неділю 31-го березня в залі УНО вшанувати своєю присутністю наших майстрів сцени березильців Йосипа Гірняка та Олімпію Добровольську, що віддали все своє життя, весь свій талант українському театру. Матиме змогу вшанувати, доки журавлі ще не відлетіли...

Ростислав ВАСИЛЕНКО

ПРИВІТ ЧИТАЧАМ ВІД ПРЕМ'ЄРА Ф. С. МІЛЛЕРА

Починаючи мою працю як прем'єр Онтаріо, я бажав би висловити мої найтепліші вітання і кращі побажання усім членам української громади у нашій провінції.

Я дуже добре знаю, що майстерність і культурна спадщина українських канадців мали важливе значення у розвитку Онтаріо, як міцної і повної життя провінції, багатокультурне населення якої збагачує життя усіх нас. Я задоволений тим, що маю цю нагоду з вдячністю відзначити, що Ваша громадянська якість продовжує підсилювати Онтаріо, економіку й будучність цієї провінції.

При цій нагоді я бажав би також запевнити Вас, що я зобов'язуюся підтримувати доброзичливість і дружні відношення, які існували поміж урядом Онтаріо і нашою українською громадою та з усіма нашими етнічними громадами так багато років.

Франк С. МІЛЛЕР

Лютого 11, 1985 р.

ПРЕЗИДЕНТ РЕГЕН ПРИВІТАВ УКРАЇНЦІВ

Білий Дім, Вашингтон
22 січня 1985

Мені робить велику честь надіслати тепле привітання американським українцям і Українському Конгресовому Комітетові Америки саме тоді, як ви зібралися вшанувати ваші традиції і звернути увагу на прагнення українців у Советському Союзі.

Цей день не є цілком радісним для українців в Америці і за кордоном. Є постійне нагадування про заходи советського режиму позбавити українців їхньої національної своєрідності, культури і релігійних традицій. Справді, українці, які виступають проти цього гніту, так як Юрій Шучевич і інші, зазнають жорстокого переслідування, їх засуджують на довгі терміни ув'язнення за домагання принципів демократії і свободи.

Однак, я переконаний в справедливості цього домагання і цілком підтримую продовження боротьби українців, скрізь де б вони не були, за збе-

реження їхньої культури і етнічної самобутності. Прагнення українців до свободи ніколи не буде подавлене так довго як українці у вільному світі виступатимуть в захист своїх поневолених братів і даватимуть їм моральну підтримку, яку вони так потребують.

Хай всім вам допомагає Бог!

РОНАЛД РЕГЕН

ДІМА

БАБА КИЛИНА І ВНУЧКА

Коли баба Килина була молодого, —
стан мала гнучкий і коси їй падали на коліна.
Минали роки, пливли за водою...
Коси випали, стан зігнувся у баби Килини.

Стали руки незграбні,
не годилися полю,
стали ноги, як граблі,
не згинались від болю.

Життя склалось так, що жила вона самотньо,
тільки й чула: десь внучка є, Ганна,
вже доросла дівчина.

А вчора та внучка приїхала...
Струнка, кароока,
впала їй на груди, заплакала:
— Бабусю моя, Килино!

Гарною була внучка! І на неї
(за літ молодих) схожа:
стан мала гнучкий і коси їй падали на коліна.
Літала по хаті, мов та пташечка Божа,
все помила, прибрала, примовляючи:
— Не плачте, бабусю Килино!

І довго обоє не лягали спати
(а був уже пізній час),
всі бабині фото переглянули двічі, —
а то ж такі праця!
До одного внучка припала:
— А звідки ж це я у Вас?
А то була баба Килина, коли їй було
вісімнадцять.

ПОБАЧЕННЯ З ДНІПРОМ

Будиться сонце, Карпати золотить,
в травах запалює роси,
ранок на крилах
ластівка мила
ближче до вікон підносить.

Ген деє далеко лишилась чужина,
в казці немов, за горою...
Доброго ранку тобі, Україно,
щастя тобі і спокою!

Хай твоя пісня над світом полине
горда, велична, ласкава,
хай твоя мова ніколи не гине,
вічною хай буде слава!

.....
Ужгород, Львів і київські кручі,
Канів... могила Тараса...
Ще кілька днів — і туристів розлучить
з ними
маршруту

дозволена
траса.

Буде і горе і радість, як зрине
птахом залізним літак над водою.
Лишишся знову тоді, Україно,
в казці немов, за горою...

Поезії Діми взято з її найновішої збірки
"ОСІННЄ МЕРЕЖИВО", яка вийшла накладом
самої авторки. Ціна книжки 4 ам. долари, з пере-
силкою. Замовляти на адресу:

Ms. D. KOMILEWSKA
304 East 5th Street
New York, N.Y. 10003, U.S.A.

І. БОНДАРЧУК

ЧЕРЕЗ ТЕБЕ, МАРІЄ...

Сам не знаю, як трапилось все це,
Як це щастя безмежне прийшло —
Моє стружене скукою серце
Випромінює щире тепло.

Ніби ранком іду над рікою
І купаюсь в проміннях ясних,
Кожну мить ти, кохана, зі мною
З тихим смутком в очах голубих.

Як це трапилось?... Як це збулося?

Сон приснився — чи все наяву?
Твої ласки й сивини в волоссі
Мою душу тривожать живу...

Та ж недавно я світу не бачив,
Ні зірок, ані квітів в саду
І ніколи не думав, незрячий,
Що тебе коли небудь знайду.

Я душею грубів і словами,
Десь втікав від самого себе
І поклявся б усім богам,
Що вівіки не стріну тебе.

Ти для мене — не просто людина,
А живуче в душі джерело,
Через тебе, Маріє єдина,
Моє мертве життя ожило!

Великоднє ти щастя для мене
І молитви блаженне тепло —

Через тебе, Маріє єдина,
Моє мертве
життя
ожило.

ТИ В МОЇХ ПІСНЯХ...

Незабаром зацвітуть каштани,
Озоветься співом соняшна весна,
Підемо у поле, рідна і кохана,
У жита зелені, зіронько ясна.

Понесем в долонях наші долі,
Пізнє наше щастя понесем в жита,
Хай же розквітає у пахучім полі,
Колоском живущим буйно пророста.

Станем поруч, як маленькі діти,
Серце біля серця, повні почуттів,
Як же не молитись, не радіти,
З щастя не заплакати в шепотах полів.

Як же не дивитись в твої очі,
Голову, як квітку, не держати в руках?...
Ти для мене щастя непорочне,
Ти в душі у мене, ти в моїх піснях...

Незабаром зацвітуть каштани,
Озоветься співом соняшна весна,
Підемо ж у поле, рідна і кохана,
У жита зелені, зіронько ясна...

Березень, 84.

ПРОЛЕТІЛИ РОКИ ЖУРАВЛЯМИ...

За вікном у мене соняшні розливи,
Зеленіють трави, пахощі весни,
За димами міста, на чорнявих нивах
Падає насіння в темін борозни.

Виросте пшениця та високе жито,
Шепотом колосся стане хвилювати,
В голубих проміннях щедро перемите,
Хлібом буде мати дітям подавати.

Буду я стояти на широкому полі,
В золотистій ниві на чужій землі
І ввижатись будуть молоді тополі,
Що колись садив їх в рідному селі.

Як давно було це... Босоногим, бідним,
У штанцях, що вишила мати з полотна,
Сновигає по стернях вечором погідним
Та шукає, голодний, пучечку зерна.

Пролетіли роки журавлями в вирій...
Загубились криком в сірій даліні,
Батьківщину рідна, краю мій єдиний,
Ти в моєму серці — тут на чужині...

Квітень 14/84.

МАЗЕПА В ТВОРАХ ШЕВЧЕНКА

(До 275 роковин з дня смерті гетьмана Івана Мазепи і 170-ліття з дня народження Тараса Шевченка)

Геніяльний український поет Т. Г. Шевченко все своє життя виявляв великий інтерес до історії українського народу. Як свідчить Д. Дорошенко, Шевченкові була відома вся найважливіша тогочасна історична література про Україну¹⁾. У своїй творчості Т. Г. Шевченко оспівував славне минуле українського народу, боротьбу козаків за волю України і "шукав в історії ключа до зрозуміння причин сучасної недолі²⁾". Такою причиною він вважав Переяславську угоду гетьмана Богдана Хмельницького з Москвою й тяжкі наслідки цієї угоди — поневолення України Москвою, зрадництво окремих гетьманів і козацької старшини, що задля своєї власної користи продавала інтереси свого народу й допомагала Москві поневолювати український народ.

Цих зрадників гостро картає поет:

Раби, підніжки, грязь Москви
Варшавське сміття ваші пани
Ясновельможнії гетьмани!

До них належали гетьман Іван Скоропадський, що допомагав Петрові Першому воювати проти гетьмана Івана Мазепи. Гостро картав Шевченко й нащадка Івана Скоропадського Петра Скоропадського, поміщика-кріпосника, якому належало 563 кріпацькі "душі" й якого Шевченко схарактеризував такими словами:

Потомок гетьмана дурного —
І презавзятий патріот...
У світі ходить між панами,
І п'є горілку з мужиками...
Та ще в селі своїм дівчаток
Перебирає; та спроста
Таки своїх байстрят з десятків
У год подержить до хреста,
Та й тільки ж то... Кругом паскуда!

Гостро картав Шевченко й зрадника українського народу Гната Галагана, що допомагав цареві Петрові зруйнувати Запорозьку Січ та інших. Тяжко докоряв Шевченко й гетьманові Богданові Хмельницькому, "що на квиток повірив москалям".

Натомість з глибокою пошаною ставився Шевченко до П. Дорошенка, Гордієнка, Полуботка й до гетьмана Івана Мазепи — до всіх тих історичних діячів, які намагалися звільнити Україну з московської неволі.

Про прихильне ставлення Шевченка до Мазепи свідчать і окремі факти з життя великого українського поета і його твори.

Із спогадів П. Селецького³⁾ відомий такий факт.

На Різдвяні Свята 1843 року в Яготині в мастку Репніних гостював Т. Шевченко і поміщик П. Селецький, якого вважали добрим знавцем музики. Виникла думка про створення української опери. Вибрали сюжет, що задовольняв усіх драматизмом і багатством дії — сюжет із життя гетьмана І. Мазепи. Шевченко мав написати лібретто, а Селецький — музику. Але ідея ця не була здійснена. Т. Шевченко, княжна Репніна та інші гості — однодумці Шевченка — хотіли, щоб лібретто було написане українською мовою і щоб Мазепа був показаний в опері оборонцем свободи в боротьбі проти деспотизму царя Петра І. Але Селецький був цілком протилежної думки — він дивився на Мазепу як на "зрадника" і був за те, щоб лібретто було написане російською мовою. І проєкт не був здійснений.

Гр. Честахівський подає таке свідчення: Шевченко намалював ескіз на сюжет із життя гетьмана Івана Мазепи і, пояснюючи цей ескіз присутнім, вкладав в уста гетьмана слова про те, що "москалі ведуть усіх нас до згуби".³⁾

Рoku 1847 на допиті в справі Кирило-Методіївського Братства наймолодший з усіх заарештованих, дев'ятнадцятилітній студент Юрій Андрузький посвідчив, що Тарас Шевченко був у Братстві "непоміркованим представником української партії... і що з усіх гетьманів Шевченко "підносив Мазепу"⁴⁾

Найвиразніше своє прихильне ставлення до Мазепи Шевченко виявив у своїх поемах "Великий льох" та "Іржавець", а також у повісті "Близнята". Видатний український учений М. П. Драгоманов у своїй праці про Шевченка писав: "У "Великому льоху" Шевченко показує себе... прихильником Мазепи, якого вояків "порізала Москва" в Батурині й під Полтавою."⁵⁾

У поемі "Великий льох" у символічному образі Другої Душі Шевченко засудив навіть несвідоме сприяння ворогові України Петрові Першому. Друга Душа карається за те, що вона — коли була ще дівчиною-недолітком — напоїла царевому коня, коли Петро Перший вертався з-під Полтави:

Я не знала, що я тяжко, тяжко согрішила.
Ледве я дійшла до хати,
На порозі впала...
... Я між трупами валялася
У самих палатах
Мазепиних... Коло мене
І сестра і мати
Зарізані, обнявшись,
Зо мною лежали.

Гріх був такий великий, що за нього постраждала не тільки дівчина, що напоїла царевому коня, а й та бабуся, що привітала її в безверхій хатині.

У цій же поемі в образі "Чорної Ворони" символізовано чорний дух історії України — зрад-

ництво. Чорна Ворона — лихий демон України, радіє, що вона "Батурині спалила, Сулу в Ромні загатила тільки старшинами козацькими". Чорна Ворона хвалиться своїми тяжкими злочинами:

А з вольними козаками
Що я виробляла?!
Кому я їх не наймала,
Не запродувала.

У поемі "Іржавець" Шевченко гнівно картає ката України царя Петра Першого за його несамопиті звірства, за його зруйнування Запорозької Січі. Від цієї несамопиті жорстокости московського царя та його воєвод

Аж пекло злякалось
Мати Божа в Іржавці
Вночі заридала.

Іржавець — це село в Прилуцькому повіті. Коли запорожці в боротьбі проти Москви стали на бік гетьмана Мазепи, цар Петро звелів зруйнувати Запорозьку Січ. Запорожці змушені були податися під протекцію Кримського хана. Згідно з переказом, вони забрали з собою образ Матері Божої. Після смерті царя Петра запорожці повернулися на Україну (1734 р.) і тоді вони привезли з собою і образ Матері Божої й помістили його в Іржавці в церкві.

Коли Україну залили кров'ю московські воєводи — "петрові собаки".

Заплакала Матір Божа
Сльозами святими,
Заплакала Милосердна.
Неначе за Сином.
І Бог зглянувсь на ті сльози,
Пречистії сльози!
Побив Петра, побив ката
На наглій дорозі.
Вернулися запорожці,
Принесли з собою
В Гетьманщину той чудовий
Образ Пресвятої;
Поставили в Іржавці
В мурованім храмі.
Отам Вона й досі плаче
Та за козаками.

У цій же поемі Шевченко підкреслює, що розбрат і незгода були головними причинами поразки української визвольної війни 1709 р. Тільки при умові єдності й одностайности український нарід міг би здобути перемогу під Полтавою:

Ой, пожали б, якби були
Одностайно стали,
Та з Хвастовським полковником
Гетьмана єднали.
Не стреміли б списи в стрісі
У Петра у свата,
Не втікали б із Хортиці
Славні небожата,
Не спинав би їх прилуцький
Полковник поганий...*)

Не плакала б Матір Божа
В Криму за Україну.

Так незгода між Мазепою і полковником Палієм розбила сили українського народу, і це призвело до поразки під Полтавою.

Перебуваючи на засланні в Орській фортеці, Шевченко часто згадував рідну Україну. В його уяві вставала така картина:

Вечірнє сонечко гай золотило,
Дніпро і поле золотом крило;
Собор Мазепи сяє; біліє...

Шевченко згадував тут Вознесенський собор у Переяславі, збудований на кошти гетьмана Мазепи. Про цей же собор згадував Шевченко і в своїй повісті "Близнята", написаній на засланні:

Далеко, дуже далеко від моєї милої, моєї прикрасної, моєї бідної батьківщини я любив іноді, дивлячись на широкий безлюдний степ, полинути думкою на берег широкого Дніпра і сісти десь, хоча б у Трахтемирові, в холодку під розлогою вербою, дивитися на позолочену призахідним сонцем панораму, а на темному тлі цієї широкої панорами, мов алмази, горять Переяславські храми Божі, і один із них яскравіше за інші сяє своєю золотою банею. Це собор, що його спорудив Мазепа.

*) Гнат Галаган

У повісті Шевченка "Близнята" є також спогад про Покровську церкву, що її спорудив переяславський полковник Миревич, приятель гетьмана Івана Мазепи. У цій церкві є прикметна історична картина, що складається з двох частин: "вгорі Покрова Пресвятої Богородиці, а внизу — Петро Перший з імператрицею Катериною І, а довкола них усі славнозвісні сподвижники його. Серед них і гетьман Мазепа..." Далі Шевченко устами свого героя Никифора Федоровича розповідає про звірства одного із намальованих на цій історичній картині сподвижника царевго Меншикова (якого він називає Даниловичем):

"Прослухавши службу Божу, Никифор Федорович підходив до образу Покрови й довго милувався ним і розказував своїй допитливій Параскевії, що то були за люди, під Покровою Божої Матері змальовані.

Іноді він оповідав такі подробиці про Даниловича і Батурина, який він зруйнував, що Параскевія Тарасівна простосердно питала чоловіка: "За що ж Вона його покриває?" (Тобто за що Мати Божа покриває Меншикова).

"Саме по собі запитання промовисте, — значає проф. Ю. Бойко. — Тодішній читач знав про варварство російської армії при захопленні Батурина. І для нього це запитання звучало цілком виправдано без докладніших пояснень автора. А взагалі цей уривок давав матеріал для думи. Мазепа під омофором Божої Матері — і щорічні прокляття на адресу гетьмана в тій самій

церкві, де він на іконі зображений. Який змістовний натяк на брудний цинізм московської церкви!"⁶⁾

За три місяці до своєї смерті у вірші "Бували войни й військовії свари" Шевченко гостро ганьбив і гнівно картав зрадників українського народу — Гната Галагана, що зрадив гетьмана Івана Мазепу, а також Василя Кочубея, що зробив донос цареві на Мазепу. Усіх цих панів-зрадників Шевченко називає шашелями, що точать старе дерево — Україну. Шевченко вірить, що ця кайнова робота зрадників українського народу, — цих "няньок, дядьків отечества чужого" марна, бо від кореня того дуба могутнього "зелені парости ростуть". Шевченко вірить у перемогу українського народу, вірить у те, що

Козак безверхий упаде,
Розтрощить трон, порве порфіру,
Роздавить вашого кумира,
Людські шашелі!

Т. Г. Шевченко з великою прихильністю ставився до спроби гетьмана Івана Мазепи звільнити Україну від тяжкого московського ярма, проклинав ката України царя Петра Першого і висловлював гіркий жаль з приводу трагічної для України поразки гетьмана Мазепи під Полтавою 1709 року.

Шевченко підкреслює, що вирішальним чинником для здобуття перемоги над ворогом є одностайність, єдність. До цієї єдності, одностайності, однодушності закликає національний пророк, звертаючися до милосердного Бога з такою молитвою:

А всім нам вкупі на землі
Єдинодумліє подай
І братолюбіє пошли!

ДЖЕРЕЛА

- 1) Д. Дорошенко. "Історичні сюжети й мотиви в творчості Шевченка". В кн.: Тарас Шевченко. **Повне зібрання творів. Т. 2.** 2 видання за ред. П. Зайцева. Чікаго. 1961, стор. 288-289.
- 2) Записки П. Д. Селецького. "Киевская Старина", 1884, ч. 8.
- 3) Павло Зайцев. **Життя Тараса Шевченка.** Нью-Йорк. НТШ. 1955, ст. 122.
- 4) Д. Дорошенко. **Цит. праця** стор 302.
- 5) М. П. Драгоманов. "Шевченко, українофіли і соціалізм". У кн.: М. П. Драгоманов. **Літературо-публіцистичні праці.** Том 2. Київ. "Наукова Думка". 1970, стор. 54-55.
- 6) Юрій Бойко. **Шевченко і Москва.** Мюнхен. 1952, стор. 54.

**ЗРОБІТЬ КОРИСНУ ПРИСЛУГУ СВОЇМ
ПРИЯТЕЛЯМ: ПОДАРУЙТЕ ІМ
ПЕРЕДПЛАТУ ЖУРНАЛУ "НОВІ ДНІ"!**

Остан **ТАРНАВСЬКИЙ**

УЛАС САМЧУК – ПРОЗАІК

20-го лютого ц. р. видатному українському письменникові-прозаїкові Уласові Олексійовичеві Самчуківі сповнилося вісімдесят років життя. Щиро вітаємо його з круглим ювілеєм і друкуємо з цієї нагоди цікаву статтю про його прозову творчість голови "Слова" Остапа Д. Тарнавського.

Більше інформації про нашого заслуженого ювіляра читачі можуть знайти в 2-му й 360-му числах "Нових днів". Редакція.

У "Нотатках про український роман" Іван Кошелівець висловив думку, що "українського роману властиво немає". З цим твердженням нелегко погодитися. Той самий Кошелівець у статті про роман в "Енциклопедії українознавства" не дотримується вже свого твердження, бо в тому енциклопедичному тексті пише, що в українській літературі немає якогось чіткого визначення роману і повісті. Тож якщо говоримо про визначення поняття роману і повісті, то це означає, що ми маємо твори, які під ці поняття підходять. Поняття роману кристалізувалося довгими століттями і в різний час його визначали самі твори тогочасних письменників. В англійській літературі слово *роман* має різні визначення; найчастіше вживається це визначення для поетичної форми, що її знаємо у французькій мові під назвою "романсу". Те, що ми називаємо за визначенням французькою мовою романом, в англійській літературі має назву *новел* — від латинського, а далі італійського слова *новелля* (новина), що в загальній літературній термінології дало назву *новелі*, чи навіть *новелети* для короткого оповідання з оригінальним, несподіваним закінченням; зразки того жанру дав Боккаччо.

Щоб не заплутатись у самому визначенні, нам найкраще вдатися до стародавнього латинського означення — проза. ("Прорсус", чи "провербус" означало у давніх римлян "вперед", а у стилістичному визначенні "ін прозе" означало те, що сьогодні можемо передати "словом", або ще краще — ("простим словом"). В той давній, староримський час "проза" означала просту мову у протиставленні до віршованої, урочистої мови, що її звали "поезією", від грецького слова *пойейн* (творити). А якщо так, то можемо й упростити саме визначення жанрів: проза — це невіршована література, її автор — прозаїк, віршована література — це поезія, а її автор — поет.

Назва упростить і визначення літературного жанру. Великий англійський — Оксфордський — словник є найкращий, а там подається таке визначення роману: надумане прозове оповідання відповідного розміру, в якому персонажі і дія взяті зі справжнього життя, минулого чи теперішнього, відтворені в більше або менше ускладненій розповіді (складна композиція). Це визначен-

ня в англійському словнику надто широке і ще не уточнює поняття роману. У самій основі є розповідь, що в'яже цей вид літературного твору з епічним жанром. За цим визначенням роман можна починати від Гомерових епічних поем. Та тут відразу виникає трудність погодити епічного героя з вимогою описувати в романі персонажів і дію з життя. Ще Арістотель казав, що грецька література не знає розповіді про таких людей, які "не є кращі за нас (герої в епосі й драмах), ані гірші за нас (герої в комедіях)". Та вже за геллінської культури існували розповіді, головню фантастичні розповіді, що їх можна вважати передвісниками роману. В час середньовіччя розвинулась героїчна література — героїчний епос, лицарський романс, спершу писаний віршом, а згодом і прозою.

Історія української літератури — за Дмитром Чижевським — вказує на початки української прози в духовній повісті княжої Руси, прикладом якої є оповідання чи сказання про Бориса й Гліба. Чижевський чітко відрізняє цей жанр літератури від так званих житій, цебто розповідей про життя святих, і твердить, що "повістарство старого Києва або цілком є, або намагається бути історичним, оповідає про дійсні події."

Та хоч і можна шукати початків романістичної літератури у старовинному часі, то саме визначення цього жанру зв'язує його з реалістичним напрямом в мистецтві і літературі в добу реалізму. Правда, ще до того часу в літературі записана позиція, що має близьке відношення до роману; це "Дон Кіхот". Твір Сервантеса, однак, був задуманий, як пародія на лицарський епос, хоч реалістичний опис тогочасного життя і комедійна постать Санча Панси надає йому познаний роману. Романістичну літературу творили вже і романтики; Вальтер Скот — автор англійських історичних романів, в яких герої вкладаються у формат героїв епосу, Гете у таких творах, як "Страждання молодого Вертера" і "Роки мандрювань Вільгельма Майстера" чи теж Віктор Гюго із своїм славним "Собором Паризької Богоматері."

... Золотий вік роману принесло дев'ятнадцяте століття. Після Вальтера Скота і романтиків у літературу входять справжні прозаїки, які в своїх творах описують дійсне життя реальних людей. Анрі Стендаль — хронікар після наполеонівського періоду, Оноре де Бальзак — автор широкої панорами життя, відомої під назвою "Людська комедія", Чарльз Діккенс — автор соціального роману, а разом з тим і майстер вишуканого англійського гумору, чи Густав Фльобер, який вважав, що завдання письменника — зображувати об'єктивну дійсність.

Українська проза починається від Квітки-Онов'яненка, Марка Вовчка та Панька Куліша. Якщо прикладати романістичні вимоги до творчості тих письменників, то романістом лишились в українській літературі тільки Панько Куліш, автор "Чорної ради", що її можна прирівнювати до історичних романів Вальтера Скота. Щоправда, Марко Вовчок, ба навіть Квітка писали тво-

ри, що їх можна зарахувати до романістичної літератури, але ці твори написані російською мовою. Українська проза оживає, коли в літературу прийшли Іван Нечуй-Левицький, Панас Мирний і передчасно згаслий Анатоль Свидницький. Твори цих письменників — це наш реалістичний роман. Панас Мирний, як творець українського соціально-психологічного роману, започаткував той жанр в українській літературі, що репрезентується більш або менш вдалим зразками. Його вплив позначився на прозовій творчості Івана Франка.

Модерний роман дуже різноманітний... Крім історичного і соціального роману маємо психологічні, біографічні, дидактичні, іронічні, далі, міські, сільські й інтелігентські романи, сенсаційні, кримінальні, та ще й такі спеціалізовані, як романи з життя мистців ("кюнстлерроман"), фантастичні, чи наукові романи, вкінці так звані виробничі романи соцреалістичного напрямку, — цілі грубезні томи замовлених і запланованих політичним проводом романів для підтримки партійного режиму в СРСР.

В останніх десятиріччях заговорили навіть про занепад роману та про антироман, який не хоче зображувати об'єктивної дійсності та протиставить життєвій реальності суб'єктивний світ самого письменника. Упадок роману ілюструє становище у французькій літературі, яка впродовж повного століття вела перед в романістиці... Після відходу таких романістичних світочів, як Мальро, Моруа, Мор'як, Камю французький роман утратив першенство у світовій літературі, а на перший план почав виходити англословний, головню американський роман. Розвиток техніки й кіномистецтва, а далі й телевізії, що втиснулася в духовне життя людини, витискають давні форми мистецького літературного вислову та й вимагають від письменників пристосуватися до нових технізованих обставин заставляючи їх виконувати замовлення продуцентів масової культури.

Українська література не мала та й не має нормальних умов розвитку. Західні впливи приходили пізно, а розвій кожного вияву культурного росту натрапляв на перепони, ба навіть зазнавав переслідувань від чужих режимів. Можна ще говорити про досягнення української поезії, але українська проза досі ще невелика і неімпульсивна, тому й зустрічаємо в нашій критичній літературі такі заяви, як подана на початку заява Івана Кошелівця про те, що у нас роману немає. Таку саму критичну думку кинув і наш прозаїк Улас Самчук у статті під назвою "Про прозу взагалі і прозу зокрема". Та Самчукова думка своєрідна: у нас немає чи майже немає прози, бо наші автори водночас і прозаїки і поети. А проза — це щось протилежне до поезії.

"Перша ліпша енциклопедія — лише Самчук — підкаже нам, що поезія — це форма думання й писання головним чином уявного й емоційного порядку, з наголосом на відчуття краси, висловленого ідеального мовою образу, ритму і музики". І далі продовжує Самчук у тій же статті: "Та сама енциклопедія лише кількома

словами визначає, що проза — це звичайна мова, яку вживають у мові й письмі. І ніяких при тому "божественних божевіль", ніяких "імітацій життя", а просто мова, просто життя." Це та істина, що ми від неї почали нашу статтю, вдаючись до самого визначення слова "проза" ще від староримських і старогрецьких часів. В українській літературі, як це й підкреслює Самчук, поезія — в особливій пошані. І наші прозаїки — від Панька Куліша, а далі й Івана Франка та Анатолія Свидницького — ділили свій талант для поезії і прози; інші заглиблювались у стилістику, як Коцюбинський чи Яновський, не уникаючи й віршування, поетизування. І це, на думку Самчука, тому в нас немає чи майже немає прози, такої прози, як її мають інші народи, що видали Бальзаків, Діккенсів, Тургенєвих.

Погляньмо, яке ставить перед собою завдання той наш прозаїк пар екселянс, що — як сам заявляє — не згрішив у своєму житті ні одним віршем.

"Я ставив і ставлю собі досить, як на письменника, виразне завдання: хочу бути літописцем українського простору в добі, яку сам бачу, чую, переживаю". І це не тільки заява Уласа Самчука, у цих словах уся філософія цього письменника і його письменницьке вірую. Бути літописцем подій, що їх переживає народ, писати хроніку справжнього життя і справжніх людей — це значить дотримуватись тієї традиції прозової творчості, що вписала в історію літератури найважливіші імена прозаїків-романістів. Улас Самчук виправдав себе своєю творчістю, він не порушував вимог, поставлених перед собою, як письменник-прозаїк, і в цьому сприяли йому не тільки його зрівноважений і твердий характер, а й талант, що ним обдарувала його українська земля, літературний досвід, здобутий на заході, куди він попав ще бувши юнаком, послідовна праця й бажання нового, кращого, досконалішого.

Вийшов Улас Самчук з українського села, але із славного села Дерманя, яке ще в 16-му столітті, завдяки діяльності українського княжого роду Острозьких стало осередком культури. У заснованому там монастирі, якому ще в 1602 році князь Костянтин Острозький подарував острозьку друкарню. Учився Улас Самчук у не менш славній місцевості на Волині що була тереном важливих подій у житті українського народу, а саме — в місті Крем'янці, де народився славний польський поет Юліуш Словацький, у місті, що має велику історію, бо згадане вже в Іпатіївському літописі в 1224 році.

Та не довго пощастило Самчукові жити на рідній землі: він тільки почав там пробувати свої письменницькі сили. Там написав він перше своє оповідання "Тараско", що було надруковане в журналіку "Духовна Бесіда" (виходив у Варшаві під редакцією холмського діяча Володимира Островського). Це був невеликий дебют для письменника, що мав стати літописцем українського життя-буття на довгі наступні роки. Уже

в 1927 році він покинув рідну землю та ще й у такий незвичайний спосіб, бо дезертирував з польського війська і у військовій шинелі опинився закордоном, у Німеччині. Перша зустріч з західним світом, як це описує сам письменник у своїх спогадах, викликала в нього єдине велике бажання — учитись. Тут, у зустрічі з інтелігентським середовищем у місті Бреславі, Самчук збагнув: щоб вижити, треба вчитись. Він там відвідує лекції в університеті; згодом переїжджає до Праги, щоб там — в осередку тогочасної української еміграції — завершити середню освіту та почати нормальні університетські студії. Прага була в той час осередком українського культурного життя. Вчислім тільки українських письменників, які жили в той час у гостинній чеській Празі, й побачимо, що це була репрезентація української літератури того часу: О. Олесь, Є. Маланюк, Ю. Дараган, О. Стефанович, О. Бабій, О. Лятуринська, І. Наріжна, Л. Мосендз, А. Павлюк, В. Хмелюк, І. Крушельницький, М. Ірчан, О. Ольжич, О. Теліга, І. Ірлявський, М. Чирський, а тепер і Самчук та й багато інших; а далі — вчені-літературознавці: Л. Білецький, С. Дністрянський, О. Колесса, С. Сірополько, С. Смаль-Стоцький, Д. Чижевський, С. Русова; а ще професори: Д. Антонович, Д. Дорошенко, С. Рудницький, А. Яковлів — разом з Українським Вільним Університетом. Улас Самчук не тільки вчиться в Празі — в Українському вільному університеті, а й живе по справжньому в цьому культурному середовищі, пізнає життя і широкий світ, знайомиться із світовою літературою. Поза творчою працею Самчук віддається і громадській праці, співробітничав в українських виданнях, переважно націоналістичного напрямку, як "Розбудова нації" чи "Вісник". Молодий письменник пише оповідання, і ці оповідання допомагають йому віднайти себе у широкому жанрі роману. Майже всі українські прозаїки (ще від Куліша) починали свою літературну діяльність від віршів. Не так було в Самчука: у нього з молодих років виявився нахил до прозової творчості; він не міг примиритися з тим, що вправи в поезії — як це заявляло багато критиків, навіть розглядаючи творчість таких визначних письменників, як Михайло Коцюбинський, — допомагають у виробленні стилю прозаїка. Для Самчука підготовою до праці прозаїка були його перші оповідання, які вже в 1930 році вийшли окремою книжкою в видавництві "Діло" у Львові — під назвою "Віднайдений рай". Коли зважити, що літературним редактором "Діла" був вироблений критик із знанням західної літератури Мих. Рудницький (він і переклав Бальзака на українську мову), то стане ясно, що думка критики про перші прозові твори Самчука була похвальна.

Справжньою сенсацією була поява першої частини Самчукової трилогії "Волинь", що вийшла друком у Львові під назвою "Куди тече річка". Книжка зразу викликала широке зацікавлення не тільки української критики, але й чужої. Перший том цієї трилогії вийшов друком у 1932 році і впродовж п'яти років були видані всі три томи

(останній у 1937 році). Цей твір відразу поставив Уласа Самчука в перший ряд українських прозаїків. Пригадаймо, що це був початок тотальних репресій проти письменників на Україні, ліквідація всіх літературних об'єднань, що насильно втиснула усі творчі сили в одну соцреалістичну кошару. Самчуків твір, що змалював образ української молодшої людини цього часу, яка прагне знайти місце України в широкому світі, хоче її національного, культурного і державного становлення, — був уже маніфестом цієї молодшої української людини, яка ще мала змогу жити у відносно вільному світі, мріючи про самобутність і право на незалежне життя. Літературознавець Григорій Костюк так пише про "Волинь" ("Свобода" за 18-26 березня 1975 р. у статті "Образотворець времени лютого"):

"Волинь" — це історія життя, зростання свідомості й почати суспільно-культурної діяльності Володьки, це збірний образ української молодшої людини кінця двадцятих і початку тридцятих років. Образ оригінальний і новий в тогочасній українській літературі взагалі. То нічого, що творець його навіть не жив уже тоді в Україні. Але власні юнацькі переживання, пильні студії, уважне читання того, що давала тоді література і преса всієї України, і творча уява мистця — створили живий, правдивий, синтетичний образ тих бурхливих років. Обдарований від природи активістичним характером, волею і розумом допитливого мислителя, шукача справедливого, доброго і потрібного — цей образ Володьки виходить далеко поза межі його вужчої батьківщини — Волині — й утверджується в нашій літературі та свідомості, як загальноукраїнський тип".

Костюк підкреслив, що "Волинь" появилася у той час, коли доба Винниченка була вже в минулому, а нові романи, що друкувалися тоді на Україні, як "Чотири шаблі" Юрія Яновського, "Мати" Андрія Головка, "Роман міжгір'я" Івана Ле, чи "Чорне озеро" Володимира Гжицького, — в тодішніх обставинах України не могли висунути тих ширших національних, історіософічних і державно-творчих, суто українських питань з провідною ролю української людини. А ось Улас Самчук це зробив.

Трилогія "Волинь" визначила місце Уласа Самчука в українській літературі, саме те місце, про яке він мріяв: місце літописця українського життя. Його талант прозаїка характеризується вмінням розповідати про правдиве реальне життя з перспективи письменника широкого світогляду, з умінням збагнути дійсність ширше і глибше, безпосередніше, з тією силою осмисленого переживання, що часто вибухає криком поривань, розпачу й перестороги — і виводити звичайною розповідною мовою живі образи, виявляти в писаних рядках правдиве життя дійсних людей, як це вміли робити Бальзак та Фьодор.

"Волинь" — це не єдиний твір Самчука того часу; і це не найзначніший його твір. Ще в 1932 році вийшла друком його повість "Кулак", в ос-

нові якої отой трудівник на землі — візія письменника, який в реальному житті боротьби за життя бачить постать трудової людини, яка право на власність землі поєднує з відповідальністю за неї для продовження життя, відповідальність, що є обов'язком особистим, родовим і національним. У 1934 році вийшла повість "Гори говорять" — про боротьбу гуцулів з угорцями на Закарпатті. Живучи в Чехословаччині, маючи можливості відвідати й пізнати закарпатську частину України, що в висліді I-ої світової війни ввійшла до складу Чехо-Словаччини, Самчук мав нагоду пізнати побут цього чарівного краю, який захоплював раніше й інших письменників, — і письменник спромігся написати цю цікаву книгу. Самчук поставив собі ширше завдання, ніж тільки опис самого Закарпаття; він зобразив дійсність Закарпаття, як частину загальнонаціонального піднесення нашого народу. В тому ж році вийшла ще одна повість Уласа Самчука — "Марія" Це книга-документ про великий, запланований ворожим режимом злочин — війна з українським селянином, власником землі; письменник розповідає про переживання матері в час тієї великої трагедії. Героїня роману — не якась відома історична постать, а проста, нікому невідома, неписьменна селянка. Ця проста, пересічна істота криє в собі ту життєву силу, що дозволяє їй відчувати насолоду життя, відчувати радість землі, тепло сонця і таємницю неба, що дозволяє їй боротися із тим великим лихом, з тією потворою-левіятаном, який обрушився на її батьківщину і загрожує повною загибеллю.

У всіх тих Самчуків творів живий Бергсонівський віталізм, отой "елян віталь", що так сильно філософічним вченням Бергсона позначився на творчості славного грецького романіста Нікоса Казандзакіса, автора сьютвої слави романів про боротьбу греків за незалежність. Згодом Самчук ще сильніше поставив проблему отієї життєдайної сили, людини, яка хапається за життя, за працю для збереження життя в найстрашніших умовах тотального терору в новій трилогії, створеній уже на далекій еміграції, — під назвою "Ост".

(Закінчення в наступному числі)

Дехто з читачів отримає разом з цим числом пригадку про свою грошову залежність за журнал. Просимо перевірити речинець передплати і вирівняти залежність.

Адміністрація "Нових днів"

І. БАБІЙ

В ПАМ'ЯТЬ НАУКОВЦЯ-ДОСЛІДНИКА ТОМАСА БАБІЯ

Вранці 25 березня 1983 року раптово й несподівано обірвалося життя нашого сина Томаса. Томас пройшов з нами увесь 50-річний шлях свого життя, переповненого небезпеками, непевністю, іноді й голодом, а тут, уже в Австралії, — наукою й тяжкою постійною працею.

Томас Бабій був доктором біохемії, мікробіології й генетики, працював дослідником-науковцем школи біотехнології в університеті Нового Південного Вельсу. Він був відомий в науковому світі зі своїх праць, в ділянці згаданих наук. Його праці друкувалися протягом 16 років у різних наукових журналах Америки, Японії, Австралії й Нової Зеландії. Ось деякі з них:

1. Добування протеїнів з одновуглецевих отруйних речовин (метанолу) при допомозі виведених ним мікроорганізмів псевдомона Т. Б. % (-).

2. До питань вивчення ензимів у недосліджених процесах ферментації.

3. До питань дослідження впливу кисню і глюкози на рівень ліпідів у живих організмах.

4. Вивчення і розв'язання синтези мікроорганізмами тривуглецевої структури в одновуглецевих речовинах — жирах, цукрах і амінокислотах та їхню перевагу в порівнянні з багатоклітинними організмами.

5. Засоби для відокремлення цінних металів з отруєних покидьків сіркових шахт.

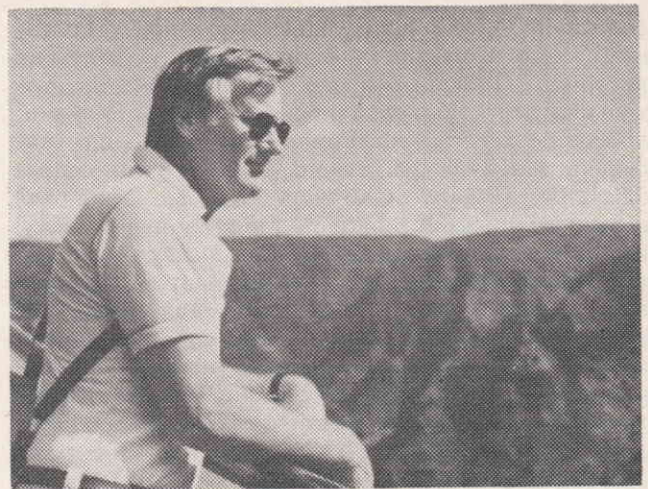
6. Методи вивчення розпаду мінералів.

7. Мікробіологічна екологія радіоактивних ґрунтів на території північної Австралії.

8. Відокремлення цінних металів з радіоактивних покидьків у річках та відкритих шахтах, після видобутку урану, при вживанні бактерій.

Томас побудував спеціальний апарат для розплоду й утримування при житті мікроорганізмів. Він побудував також мобільний апарат для стерилізації ферментованої мідії шляхом фільтрації. Конструкцію й опис праці на них подано в наукових журналах.

Крім ведення наукових дослідів Томас давав консультації та допомогу студентам, які працювали над тезами для досягнення вищого наукового ступня. Школа біотехнології при університеті НПВ — це лише науково-дослідна установа, завдання якої уможливити ґрадуантам, переважно азійським студентам, одержати вищі ступні. Австралійський уряд зобов'язався за умовою

Сл. п. Томас Бабій

В березні 1983 року українська преса в Австралії принесла вістку про несподівану смерть видатного молодого вченого біохеміка й активного українського діяча, ентузіаста й голови Академічної ради Фонду українознавчих студій в Австралії св. п. д-ра Томи Бабія.

Редакція звернулася до п. Івана Бабія, засмученого батька Покійного науковця, поділитись з читачами "Нових днів" детальнішими інформаціями про життя, характер і наукові досягнення сина. Друкуємо цю статтю в другу річницю з дня смерті сл. п. д-ра Томи Бабія. — Ред.

давати вибраним студентам з Індії, Пакистану, Індонезії і Ма Малайзії стипендії. І хоч ці країни надсилали найздібніших кандидатів, але їх підготовка для практичної праці в лабораторії була слаба, бо університети згаданих країн не мають модерно устаткованих лабораторій.

Томас мав особливо багато клопоту в провадженні праці з тими студентами, які не вміли користуватись апаратурою, інструментами й мало були обізнані з методами хемічних експериментів. Чимало таких студентів, використавши стипендії і наробивши багато збитків, від'їздили додому без вищого наукового ступня.

До школи біотехнології приїжджали працювати також науковці з Японії, Америки, Нової Зеландії, Радянського Союзу та з багатьох інших країн. Серед них Томас набув багато друзів та співпрацював з ними. Вивчати будь-які біохемічні процеси в людському організмі чи навіть у тварин є дуже складна праця. На вивчення їх потрібні роки і роки життя дослідника. Біохемічні процеси в людському організмі, побудованому з більйонів клітин, є подібні до біохемічних процесів в одноклітинних мікроорганізмах і тому Томас для своїх наукових дослідів вживав виключ-

но бактерії. Бактерія має найбільш удосконалену машину для продукування ензимів та значно довший еволюційний досвід, аніж людина. Бактерії розплodжуються шляхом поділу чи відбрунькуванням. З кожної матерньої, під час поділу утворюються дві дочірні, які в свою чергу поділившись, стають самі матерніми. Процес поділу проходить безупинно й безконечно при сприятливих умовах (харчі й оточення). Тому одноклітинні організми можуть розплodжуватись не старіючись й жити безконечно довго. Бактерії можна втримувати молодими довше, ніж життя дослідника.

Вивчати біохемічні процеси в клітинах людського організму, який з часом старіється, а з ним старіються й змінюються клітини, — це дуже складний процес. В своїй 16-річній дослідній праці, Томас працював лише з одноклітинними організмами, вивчав їхню побудову, біохемічні процеси, виводив чисті культури, набуваючи їх з ґрунтів. Це цілий невидимий для нашого ока світ, у якому живуть наші вороги і друзі — бактерії і віруси. Завдання науковця знайти й розпізнати серед них ворогів, а друзів (бактерій) поставити на захист та службу людині.

Щоб мати уяву й розуміння термінології в праці дослідника цієї ділянки, слід знати докладніше про будову самої бактерії як окремої клітини, основи живого організму. Складається клітина з цитоплазми і ядра. Ядро обтягнуте складною в побудові оболонкою, яку звуть *мембраною*. Це не звичайна оболонка, як думали раніше, і роля її велика. Складними хеміко-електричними імпульсами вона подає до центру ядра потрібні речовини й видаляє непотрібні. Цю здатність до обміну речовин у ядрі звуть *пермоабільністю мембрани*. Коли її праця порушується або зовсім припиняється — клітина гине. Поновити пермоабільність мембрани — це означає омолодити її... В ядрі живої клітини Том вивчав у першу чергу *хромосоми*. Це ниткоподібні частки, яких нормально в ядрі клітини є 46 й вони мають в собі від 20-30 тисяч генів. Частиною побудови генів є молекули, яких звуть діоксирибонуклеїнові кислоти, скорочено DNA. Побудову було розгадано двома американськими біохеміками щойно в 1953 році. Це було велике відкриття в біології, біохемії та в медичних науках. Воно дає можливість розгадати загадку життя, причини багатьох хвороб, біохемічних процесів, старіння і смерті. DNA є спадковим матеріалом життя в хромосомах. Вона спроможна відбудувати сама себе, побільшившись надвоє по довжині, на дві дочірні клітини. Крім того DNA може поправляти себе, коли вона пошкоджена. Здатність DNA до поділу є основою творення спадкового матеріалу у наступних генераціях живих організмів і людини.

Пізніше було відкрито другу молекулу нуклеїнової кислоти в генах хромосом, т. зв. *рібонуклеїнову кислоту*, скорочено RNA. Її завдання в ядрі — подавати повідомлення молекулі DNA будувати ензими. Кількість RNA в тканинах людини збільшується з віком, щоб утримувати стан

рівноваги біохемічних процесів (гемеостазіс), бо кількість ензимів (каталізаторів) зменшується.

Проводячи свої експерименти з ядром бактерії та цілої клітини, під великим збільшенням (до 100 тисяч разів) при допомозі електронного мікроскопа, Томас вивчав і досліджував особливо частки клітини мітохондрії, фосфоліпіди і взагалі нуклеїнові кислоти, які є часткою життя організмів і сприяють утворенню нуклеопротейнів. За 16 років своєї праці Томас набув глибоких знань в цій галузі. Він працював щоденно 12 годин і два рази на тиждень, вечорами, додатково по дві години на семінарах. Регулярно один день на тиждень проводив у бібліотеці університету, перечитуючи в журналах нові наукові праці, робив фотостати потрібних йому сторінок. За 16 років Том видав 20 своїх наукових праць і невідоме число праць у співпраці з іншими науковцями. Декілька праць залишив незакінченими.

Наукова праця, особливо в цій галузі наук, є цілком відмінна від багатьох інших, зокрема в методиці проробки матеріалу. Тут науковець працює і вивчає речі, яких він не бачить неозброєним оком. В умовах і оточенні мусить бути дотримано великої точності, порядку й стерильної чистоти. Науково-дослідна праця — це шукання правдивої відповіді на поставлене питання, засобами наукових експериментів і їх підтвердження. Справжній науковець працює не в своїх інтересах, бо наукове відкриття, винахід не залишаються власністю науковця, стає власністю всього людства. Науковець працює не для грошей, влади чи слави, а для людини. Справжня наука не знає меж і кордонів, не контролюється окремими групами людей, партіями чи урядами. Менше, як 50 років тому медицина почала вживати лік під назвою пеніцилін. Коли б цього ліку не було винайдено, то півбільйона людности на нашій планеті, які уже дожили до глибокої старости, не жили б сьогодні...

Кожний науковець родиться гуманістом, вродженим є й прагнення шукати правдивих відповідей на загальнолюдські питання. Томас народився з ознаками до наукової праці, з виключним виявом самодисципліни, порядку, ощадности, природженого реального мислення та здатности до передбачення. Всі ці ознаки він набув не наукою, а генетично успадкував від науковців минулої генерації по матерній лінії. Згадаю тих, які ще працювали й після революції: проф. математики Київського політехнічного інституту Павло Георг. Куліковський та проф. медицини Московської медичної військової академії Георгій Георг. Куліковський.

Томас мав здатність тримати під контролем величезну кількість проробленого наукового матеріалу, мав здатність скоро відокремити з великої купи головне від другорядного, чи скласти з головного *наукову працю*. Весь матеріал теми стискається до вимаганих 20 сторінок шляхом вживання хем. та математичних формул, таблиць, діаграм та мікрофотографій.

В період університетської науки й дослідної праці Томаса відбулись важливі винаходи й по-

дані нові теорії. Ще в 1941 році д-ри Кендал і Генч відкрили в надниркових залозах людини гормон *кортизон*, що став важливим ліком для багатьох хвороб. В 1953 р. д-р Салк винайшов вакцину проти поліо. Того ж року подано теорію стресу кан. проф. мед. Сейлі, за якою 60% хвороб є наслідок фізичного й емоційного стресу. Тоді ж д-ри Крік і Вотсон встановили хімічну формулу DNA. Але чи не найважливішою подією в галузі цих наук був винахід т. зв. *генетичної інженерії*, яку було розпочато в 1979 р., коли два ам. біохіміки, д-р Стенлі Коген і д-р Герберт Бонер, винайшли техніку маніпуляції DNA і можливості рекомбінації генів... Таким чином уже почали експериментально продукувати гормон *інсулін*, цілком подібний до людського, і цей рекомбінований інсулін має замінити інсулін тваринного походження. Зараз уже практикують шляхом генетичної інженерії утворення *інтерферону*. Це лік, який сподіваються вживати в недалекому майбутньому проти рака, гепатиту, мозкових пухлин, лейкозів та багатьох інших хвороб. Розпочато експерименти по виготовленню цілого ряду нових вакцин. Також пробують утворити антиген для спонукання утворення *антитіл* в лімфоцитах крові в організмі людини. Сила біотехнології в близькому часі буде величезна. Сподіваються навіть утворити рекомбіновану бактерію, яку вживуть для усунення затронутого повітря та інших потреб.

Томас приділяв дуже багато часу вивченню генетичної інженерії утворенням рекомбінованих бактерій. Але уряди й деякі науковці ще й сьогодні стримано ставляться до генетично-інженерних експериментів, побоюючись, що маніпуляції генами, особливо людськими, ставлять під загрозу природні генетичні ознаки людини.

1982 рік був роком перелому в науковій праці і взагалі в житті Тома Бабія. Зважаючи на його дослідно-наукові досягнення, його було номіновано й надано звання члена Австралійського королівського хімічного інституту. Йому було запропоновано керівні посади в науково-дослідних установах Австралії і закордоном. Але незадовго до смерті на початку 1983 року, він сказав мені, що має намір перейти на дослідну працю з медицини. Ще з 1979 року, після важкого інфаркту в матері, Том почав співпрацювати в деяких питаннях мікробіології з проф. медицини і керівником кардіоваскулярного дослідного інституту університету при унів. госпіталі. З того часу він теоретично вивчав питання згущування і розрідження крові. Це питання ще не розв'язане. Сердечне захворювання "інфаркт" — це найлютіший вбивця людини.

Останні роки Томас був зацікавлений також розв'язкою питання канцеру крові — лейкозів, засобом вживання особливого типу бактерії, яку мали б впровадити в кров хворого. Для цього він намагався відповідно рекомбінувати бактерію д-ра Тілера.

Томас плянував досягти заплановане, спираючись на наукові розрахунки. Він не був мрійником. Мрія — це міраж, мрійники ніколи не до-

О. М. КОВАЛЕНКО

ПОВСТАННЯ НА ПАНЦЕРНИКУ "ПОТЬОМКІН"

(Продовження з попередніх чисел (7))

Ранок другого дня приніс нам із собою розчарування. Товариші, що їздили у Констанцу за відповіддю на наше прохання, привезли сумну вістку: прем'єр-міністр повідомив по телеграфу капітана порту, що він не може задовольнити наше прохання, бо це перервало б засади міжнародних відносин. Разом із тим він пропонував команді "Потьомкіна" піддати румунській владі панцерник і висадитись на румунську територію. При чому, він гарантував усім недоторканість і повну свободу, навіть погоджувався дати пашпорти. Товариші розповідали, що військова влада у Констанці з свого боку умовляла прийняти раду прем'єр-міністра.

— Ми, звичайно, відповіли їм, що панцерника не віддамо, — сказав Матюшенко, який був між ними, що їздили у Констанцу, — та прохали дозволити нам купити у місті хоч трохи харчів, бо ми вже майже три дні харчуємося самими сухарами та водою. Але нам і в тому відмовили...

Зараз же зібралася Комісія. Насамперед одностайно відкинуто пропозицію міністра і вирішено знов іти у російські води, щоб продовжувати там далі те, що почали. Залишалося рішити, у який порт іти. Ще в Одесі нас спало на думку піти в якість із приморських міст Кавказу. Ця думка і тепер виникла сама собою, бо нам було відомо, що Кавказ настроєний революційно більше від усіх країн Росії. Але наш невеликий запас вугілля щогодини зменшався, бо під час стоянок ми про всякий випадок підтримували у котлах пару. Через нестачу прісної води ми мусіли вживати для котлів на півпрісну воду, від якої вони швидко нівелилися. Команда, якій увесь час доводилося багато працювати, була вже значно знесилена нестачею харчів. За такого стану нам було важко підтримувати в ній бадьорість духа. Навпаки, темним силам було б легше її збадлати. Усе це примушувало нас найперше подбати про те, щоб добути усе необхідне. Ми мусіли спинити увагу на тому з портів, де нам було б найлегше усе те роздобути. За такий порт одноголосно визнали Федосію, і рішили йти туди. І коли там удасться нам добути все необ-

сягали того, про що мріяли. Правдивість цього він довів своєю працею. Він не брався навіть за маленьку працю, поки не вирахував, що він її зробить вчасно. Але він не врахував одного: час пливе, а з ним і життя. Томас був оптимістом. Він ніколи не ставив собі питання: для чого жити і працювати, коли є смерть?

хідне, попрямувати відти на Кавказ. Після того на помості зібрано було команду, яку повідомили про наслідки сьогоднішніх переговорів із румунською владою і пропозицію прем'єр-міністра, а також про рішення Комісії. По кількох гарячих промовах до зібраних, усі постанови сьогоднішнього засідання Комісії були майже одностайно ухвалені командою. Через годину "Потьомкін" і торпедовець "Но 267" знов неслися по хвилях Чорного моря, прямуючи до Феодосії.

У морі, де кожна година не ставила перед нами для розв'язування пильних питань, як то було в Одесі і в Констанці, на панцернику все заспокоїлося, і я іноді мимохіть із цікавістю роздивлявся впродовж цього дводенного переходу оригінальне життя нашої вольниці під вімпелом (довга біла стяжка, що має форму вузького прапора, який піднімається на щоглі воєнних суден як ознака того, що судно у кампанії, тобто у плаванні), андріївським і революційним червоним прапором, життя, в якому залишки попередньої воєнної організації повинні були пристосуватися до нових принципів свободи і рівності і в якому взагалі старе і звичайне чудно поєднується з цілком новим і незвичайним. Розносяться, наприклад, такий привичний на воєнному кораблі звук дудки⁶) вахтенного унтер-офіцера, і слідом за тим чується зовсім уже незвичайний його наказ: "Комісії зібратися в адміральському помешканні на засідання!" або "Ті, що хочуть і що вільні від служби, ходіть у адміральське помешкання на засідання Комісії!" Або знов: ледви тільки замірали останні звуки сурем і барабанів, якими звичайно супроводжується на воєнному судні спуск прапора при заході сонця, як на помості лунала вільна промова когось із бесідників.

Не зважаючи на нестачу харчів і важку роботу впродовж обох днів сього переходу, на "баку" панувало велике поживлення. Там, змінившись із вахти і пообідавши сухарями з водою, вільна від служби частина команди безжурно веселилась. В одному кутку під немудру гру скрипки і бубона кілька душ найщиріше, неначе на весіллі свого кращого приятеля, садили гопака. В іншому кутку гурток матросів, розсівшись колом, грав у "воза" або у "хвильки". У третьому бавилися якимсь із матроських грищ. Скрізь було чути розмову, сміх і пісні.

Мимоволі на думку приходили ще свіжі перекази про Запоріжжя, тим більше, що скрізь було чути майже виключно українську мову.

Ще недавно, перед 1905 роком у чорноморську флоту набірали матросів виключно з України, і тільки останніми часами сюди стали присилати на службу невелику частину москалів, переважно з Приволзьких губерній, а з України посиляти у Балтійську флоту. Кажуть, що така нова тактика була наслідком відвідин Севастополя царем Миколою II, який, звернувши увагу на такий майже виключно український склад чорноморських екіпажів, визнав це явище "нежелательним" (небажаним) з погляду обрусительних тенденцій свого уряду.

Але не дивлячись на загально бадьорий настрій

команди, деякі окремі явища нас турбували. Алексеев був чорніший від хмари і часто таємничо перешіптувався з деякими кондукторами; Калужнов був похорий швидше на тінь, ніж на живу людину і майже не виходив із своєї кімнати. Я почав боятися, що він помре раніше, ніж ми приїдемо у Феодосію. Один із кондукторів почав виявляти ознаки психічної хвороби. Темні сили вже не дрімали, не даючи і нам дрімати навіть і ночами. Одного з кондукторів довелося посадити знову під арешт...

Я часто виходив посидіти на верхній місток, звідки можна було бачити майже весь панцерник. До мене приходив туди Матюшенко, і ми заводили з ним довгу розмову або рідну українську пісню. Іноді до нас підсідало ще кілька чоловік, з'являлися кісточки, і ми захоплено грали...

Під кінець другого дня показалися береги. Щоб своєю появою не навести жаху на мирних жителів Феодосії було рішено підходячи до неї, обвішати панцерник різнобарвними прапорами. Біля 8-ої години 22 червня "Потьомкін" став на якір на Феодосівському рейді. Від його носу через обидві щогли аж до керми простягалася гірлянда різнокольорових прапорів, а над стерновою вежею 12-тицалевих гармат майорів червоний стяг із написом "Свобода, рівність, братерство!", а з другого боку — "Хай живе народня влада!" Швидко уся набережна була вкрита народом.

Товариші, що поїхали на берег, запрохали до нас представників міста, які швидко і прибули. Ми сказали їм, що прийшли до Феодосії лише, щоб запастися усім необхідним, і ми надіємось, що місто нам того не відмовить. Представники попрохали дати їм список усього нам потрібного і обіцяли якнайшвидше усе те роздобути. Зараз же той список було їм віддано. Крім того їм дано опис початку повстання на панцернику та наші відозви. При тому ми прохали їх зібрати сьогодні екстренне відкрите засідання міської ради і там усе те прочитати. І справді таке засідання відбулося і на ньому було постановлено задовольнити вимоги команди "Потьомкіна" щодо харчів, вугілля і води та прохати військову владу не перешкоджувати у тому місті.

Коло полудня на обрії показалося якесь торговельне судно, що прямувало до Феодосії. Коли воно наблизилось, від нас дано йому сигнал спинитися і почекаати від нас посланців. Пароплав став і до нього попрямував наш торпедовець, на якому поїхали кілька чоловік оглянути пароплав. Через півгодини торпедовець повернувся, і товариші, що їздили, сказали, що там нема нічого підозрілого. Там вони, між іншим, чули знов про катер-торпедовець, який шукає "Потьомкіна". Пароплаву сигналом було дозволено увійти на рейд і стати на якір.

З берега тим часом привезли опубліковану місцевим часописом телеграму урядового повідомлення про "Потьомкіна" та "Георгія Побідоносця". З нього ми дізналися, що команда "Георгія Побідоносця" покалася і видала 67 чоловік, як привідців. Ця звістка зробила на всіх дуже приkre враження.

Надвечір нам привезено частину харчів, кілька живих биків, курей та півнів. Другу частину городяни обіцяли привести завтра на ранок. Начальник міста усякими мірами перешкоджує тому, щоб дати "Потьомкіну" вугілля і прісну воду — та вони ще мають малу надію на губернатора, який має приїхати і який може мудріший, — говорили представники міста. Таким чином питання про вугілля і воду, що були нам потрібні навіть більше як харчі і тут ускладнювалося. Сподіватися на розсудливість губернатора було, звичайно, наївно. Та все ж таки у нас було рішення почекати до ранку.

Вранці ми дізналися, що в порті в баркасах є коло 15000 пудів антрациту. Хоч антрацит і мало підходив для котлів панцерника, та все таки в нужді можна було вживати й антрацит. Тимто рішення було купити і прибуксирувати його до нас. Кілька товаришів, між ними і Матюшенко та Фельдман, сіли на катера та торпедовець і попрямували до порту. Не минуло і півгодини, як на березі пролунали постріли. Я вибіг на поміст. Від берега до панцерника неслися з усієї сили торпедовець і катер, а з берега ж доносилися звуки сальв. Кілька куль ударилися о панцер вежі 12-тицалевих гармат і впали на поміст. Коли катер підійшов до тропи, усі, що були на помості, кинулися до борту, щоб швидше дізнатися, що скоїлося. У катері біля штурвала стояв Матюшенко, а на дні лежали два матроси: Циркунов із розбитою головою і окровавлений Козленко. Обох їх віднесли в лазарет, а Матюшенко, вийшовши на палубу, схвилювано розповів нам ось що:

— Коли ми підійшли до баркасів з антрацитом, ми знайшли там самого властителя, який сказав, що він дарує нам вугілля із тим, щоб ми повернули йому баркаси. Кілька наших чоловік вийшло на один баркас і почали вибирати якір, щоб потім узяти його на буксир. Я з іншими товаришами залишився в катері. Усі ми були зовсім спокійні, не підозрюючи не то що про якийсь нежданий напад, але навіть про будь-які заходи з боку військової влади. Коли це нараз відкілясь із схованки роздалися сальви з рушниць. Ті, що були на баркасі, попадали у воду або на вугілля. Біля мене повалився на дно катера Циркунов і Козленко. Торпедовець понісся пурямо до панцерника. Однією кулею на катері перебито регулятор парової машини, і катер пішов повним ходом до берега, бо ніхто ним не керував. Я ледве встиг ухопити штурвал і направив катер сюди. Усю дорогу нас обсипали градом куль.

Між командою вибухло страшенне обурення. Деякі гукали "Розіб'ємо Феодосію!" І навіть кинулися до гармат. Більш розсудливі спинили їх, умовляючи, що місто в тому невинне. Один комендор так схвилювався, що впав мертвий від паралічу серця. Вся команда стовпилася на помості. Звідусіль чулися голоси: "Нема нам ні звідки піддержки! В Одесі нас зрадив "Георгій Побідоносець"! А тут ми мусимо втрачати товаришів, щоб добути вугілля! Найзавзятіших із нас швидко переб'ють, а решту голими руками забе-

руть разом зі знесиленим панцерником! Нам залишається тільки йти до Румунії, поки ще можемо рухатися!"

— В Румунію!" — гукали матроси.

Даремно свідоміші і твердіші силувалися умовити піти ще на Кавказ або хоч почекати на вияснення, що сталося з товаришами в баркасі з вугіллям. Намови вже ніяк не впливали, бо всі знали про стан нашого панцерника: кітли від соленої води з години на годину могли відмовити службу. Деякі механізми потребували найретельнішої перечистки. Запас вугілля з кожною годиною зменшувався, бо весь час треба було держати кітли під паром. Через якусь добу ми могли навіть при стоянці опинитися без вугілля і не мати змоги рушитися з місця. Команда була дуже знесилена. Машиністи і кочегари починали хворіти. Темні сили майже відкрито стали проповідувати похід у Севастопіль, щоб піддатися владі.

Становище було в найвищій мірі критичне. Провідники повстання були тепер безсилі опиратися майже загальному намірові йти зараз же у Румунію. Кондуктор, що під доглядом Комісії виконував обов'язки коменданта, скориставшись таким настроєм, почав клопотатися про те, щоб зніматися з якоря. Швидко вся команда розійшлася по своїх місцях, і через півгодини ми були вже знов у морі, прямуючи до румунських берегів.

Убитого Циркунова і померлого кондуктора поховали в морі...

24 червня коло 11-ої години вечора ми прибули до Констанци. Тільки що ми стали на якір, як із беєрга до нас донісся чийсь голос, що кілька раз гукнув до нас. Кілька наших товаришів поїхали туди. Там їх зустрів румунський офіцер, який спитав, чого ми прийшли знов до Констанци. Дізнавшись про наше становище, він став говорити про те, що команді не лишилося нічого іншого, як висадитися на румунську територію і запевняв, що їй нема чого боятися під охороною румунських законів. Вранці до нас приїхав капітан порту, і "Потьомкін" був зданий та уведений у порт, де зібраний на березі народ привітав його з великим запалом. У переговорах між нами і румунською владою нам багато допоміг болгарин доктор Раковський, відомий у Румунії соціаліст, який приїхав до нас слідом за капітаном.

По обіді усі ми з'їхали з свого панцерника, а о третій годині по полудні замість спущеного андріївського прапора піднято румунський. Торпедовець разом з усією командою подався у Севастопіль, не дивлячись на умовляння з нашого боку. У Констанці між командою були поділені 24,000 карбованців, що залишилися на "Потьомкіні". На брата прийшлося по 85 франків. Швидко нами заопікувалися румунські соціалісти. Серед них надто гарячу участь у наших справах брав згаданий уже д-р Раковський. Надвечір Матюшенко і я були вже в цивільній одежі. Всі свої ознаки офіцерського стану — шаблю, кортик, погони і нагрудний інженерський знак — я роз-

ВОСТАННЄ ЧЕРЕЗ ДНІПРОВІ ПОРОГИ

В середині 20-их років з величезним зацікавленням люди стежили за підготовкою до спорудження в Україні найбільшої в той час "будови комунізму" — Дніпрельстану. Для зруйнованого громадянською війною господарства республіки це був дійсно грандіозний проєкт, у здійсненні якого в той час багато було невіруючих. Тривали дискусії відносно технічних можливостей його реалізації. Одні рішуче виступали за орієнтацію на допомогу капіталістичного Заходу і вимагали відразу ж домовлятися з американськими фірмами. Інші запевняли, що технічні труднощі перемає ентузіазм народу.

Нещодавно, перегортаючи комплект катеринославського журналу "Зоря" за 1926 рік, подарований мені його редактором Іваном Ткачуком, я натрапив на замітку в квітневому числі місячника:

"Справа з Дніпробудом вступила в останню стадію свого вирішення. Комісія тов. Троцького вже закінчує роботу. Недавно комісія обмірковувала проєкт Дніпробуду проф. Олександрова в обох варіантах, з технічного й кошторисного боку. Обидва варіанти (одна чи дві греблі) передбачають міць Дніпробуду в 350 тисяч кінських сил на перший період і 650 — на другий. Проєкт вражає своєю величністю. Станція буде найбільшою гідроелектричною спорудою в Європі. Після спорудження через Дніпро гребель заввишки в 37 метрів, ріка залле береги на 90 верств угору від Запоріжжя. Чимало селищ доведеться перенести. Шлюзи дадуть можливість пароплавам проходити пороги..."

Будівництво за допомогою американських капіталістів завершилося 1932 року. Про станцію багато тоді писалося, видавалися окремі брошури. І я, молодий журналіст, написав тоді чималеньку книжечку про неї. Під час будівництва нераз їздив туди набиратися вражень. А вражала насамперед величезна маса людей в глибоких котловинах, виритих людськими руками, — лопатами, ломами, кайлами. Будівельної техніки майже не було видно, але самовіддана праця багатьох ти-

сяч, переважно, сільської некваліфікованої молоді, викликала почуття гордості за тих, що наважилися на таку складну і відповідальну справу: перегородити стрімкий Дніпро, затопити древні пороги, примусити течію ріки запрацювати на турбінах електростанції. В такому урочисто патетичному дусі писалися численні вірші, складалися поеми, виголошувались оди...

І я також писав... Мовляв, усе добре, все закономірно, бо "Мы старый мир разрушим до основания.." А тим часом сумно ставало, коли подумаєш, що навіки зникне з очей така надзвичайна краса природи, як Дніпрові пороги, якою подивлялася людність протягом тисячоліть, а видатні письменники далекої минувшини, літописці Пліній, Геродот, Константин Багрянородний — з захопленням і подивом описували це грандіозне явище...

Рече та стогне Дніпр широкий... Б'ють пороги...

Можливо, мені одному з небагатьох випала нагода востаннє почути, як б'ють пороги та як рече та стогне Дніпр широкий.

А сталося це так. Уже живучи в Харкові, я одержав запрошення від Дмитра Івановича Яворницького ввійти в групу наукових працівників та студентів для "походу на дубах — як він писав, — за старовинним звичаєм через дніпрові пороги" перед затопленням їх водою. З великою радістю прийняв я запрошення і в призначений час був у професора в Катеринославі.

Ще приємніше було побачити в складі "козаків — запорожців" своїх друзів по ІНО, зокрема, Василя Короткого та Степана Шудрика і декого з журналістів. Дмитро Іванович, інформуючи нас, висловив жаль і тугу за неминучою втратою видатного пам'ятника давньої історії України і настійне прохання вченого, щоб ми, молоді, розповіли нащадкам про красу і велич цього чуда природи. "Пізнiш, — казав він засмучено, — ніхто вже цього не побачить..."

Експедиція була zorganizована професором ідеально. Дмитро Іванович, можна сказати, знав кожен камінчик на всіх дев'яти порогах, неодноразово проходив їх "козацьким ходом", мав не просто знайомство, а щире дружбу з усіма відомими на ті часи козацькими лоцманами та майстрами будови дубів запорізького зразка, пристосованих до виключних умов проходження через кам'яні лави.

На одному з таких дубів, в останнє перед затопленням порогів літо, ми вирушили в цікаву і не зовсім безпечну подорож. Дуб мав, далебі, сажнів п'ять у довжину і десь близько півтори сажня в ширину, — цілком достатнього "тоннажу", щоб ми, душ десятеро з двома лоцманами, розмістилися в ньому. А вирушали від берега Старого Кодака перед першим дніпровим порогом, Кодацьким.

Цей поріг — один з найбільших на Дніпрі. Довгий майже на півкілометра, він поділявся на чотири лави, або тераси, по яких спадала вода. Висота перепаду в кінці порогу сягала майже

дарував на спомин новим друзям. Другого ранку Матюшенко, Кирило і я прибули до Букарешту.

По кількох днях ми дізналися, що "Потьомкін" передано російській ескадрі, яка прийшла в Констанцу. Алексєєв, Калюжнов, усі кондуктори і з ними коло 60 чоловік команди вернулися на ньюго, щоб віддатися у руки уряду.

Так закінчилося одинадцятиденне повстання на панцернику "Потьомкін".

два метри, а швидкість течії — понад чотири метри на секунду.

Перед тим, як вирушити, Дмитро Іванович по-вів нас на руїни Кодацької фортеці, збудованої 1635-37 рр. французьким інженером Бопланом, що був на службі у польського короля Владислава. Ця фортеця мала бути заслоном від бойових походів запорізького війська проти польської шляхти. Однак, збудована в липні 1635 року, вона вже у серпні була розгромлена разом з усім польським гарнізоном запорізьким гетьманом Сулимою, який щойно повернувся з переможного походу на Туреччину. Згодом відбудована, ця не-нависна в Україні фортеця ще раз і вже остаточно була зруйнована Богданом Хмельницьким 1648 року. На жаль, пізніші лихоліття знищили пам'ятник гетьманові Богдану на території фортеці, поставлений на початку нинішнього століття катеринославською губернською Архівною Комісією, дякуючи заходам молодого тоді Яворницького.

Похід наш дотримувався суворих правил Січі: ми мали проходити козацьким ходом через кам'яні лави порогів і ніколи не користуватися канавами, проритими для безпечного плавання. Канави ці почали копати ще за часів Катерини, а закінчили вже за Миколи I 1854 року. Цими канавами ніколи не ходили справжні запорожці, і ми на тому дубі почували себе героїськими нащадками славних лицарів України. Відважно ми довірилися своїм лоцманам, які вправно маневрували серед бушуючих валів, — дуб наш не раз здавався нікчемною тріскою, яка то вистрибувала вгору, то провалювалась у прірву серед каміння.

Але це був лише перший поріг, і не такий, як той, що чекав далі.

За Кодацьким легко пройшли коротенький Сурський, історично цікавий тим, що біля нього є велике село, створене волохами, виведеними 1770 року з дунайських країв. Таку назву воно і придбало — Волоське.

Наступний за Сурським Лоханський поріг не був такий безпечний, оскільки мав понад триста метрів довжини з трьома перепадами. Благополучно й його пройшли у супроводі підбадьорюючих вигуків "головного нашого лоцмана" Дмитра Івановича. Усю дорогу він тримався на диво настільки молодечо, що більшість з нас не могли з ним зрівнятися. Співав пісень, розповідав різні приповідки з того чи іншого приводу. А мав він тоді далеко за п'ятдесят.

Недалеко від Лоханського лежав Звонецький поріг. Він не такий стрімкий, хоч і мав чотири лави. Коли пропливали, Дмитро Іванович нагадав, що назва його, занотована Константином Багрянородним ще в X столітті, походить від особливого його звучання, дзвінкого стогону, як висловився грецький письменник. Цього дзвону ми, на жаль, не дочули, хоч і пильно прислухались. Певна річ, — для цього треба було слухати поріг з берега, а не в клекоті води.

Найбільшим випробуванням мужності і лоцманської майстерності був найбільший і найвеличавіший поріг на Дніпрі — Ненаситецький. Це

дійсно надзвичайне явище природи: на протязі майже 850 метрів вода з швидкістю до шести метрів на секунду через 12 лав, хаотично розташованих, спадала на п'ять з половиною метрів від верхньої до нижньої точки. Простий підрахунок свідчить, що майже кілометр дуб пролітав за дві хвилини і двадцять п'ять секунд. Але ж які це секунди! Кожної миті здавалося, що перед дубом непрохідна стіна каміння, і потрібно щоразу лоцманові знаходити єдино можливий маневр, щоб не розбитись. Стрімка течія з диким ревом просто таки рвала каміння, пінилася, кипіла, здіймала фонтани бризок, утворюючи справжнє пекло. Саме "пеклом" і звалось місце порога під Манастирською скелею, де вода спадала з височини двох з половиною метрів пінявим водоспадом. Немало за свої тисячоліття поховав людей у пекельних бурунах ненажерливий Ненаситець. Звідси й походить одне пояснення назви порога. А ще в народних переказах зветь його Дідом. Очевидно, за постійний піняво-сивуватий вигляд від бризків води.

Вся наша мандріка супроводжувалася розповідями, по суті, лекціями професора, який весь час повторював:

"Для вас це, може, й не новина, хлопці, але я прошу вас, — дивіться, слухайте і не забудьте розказати людям про те, чого вони вже ніколи в житті не побачать. Скажете ще їм, що ми з вами востаннє бачили цю красу і велич неповторного пам'ятника вічної історії нашої землі."

Нагадав він нам про те, що з Манастирської скелі на Ненаситця колись дивилася Катерина "Вторая", котра "доконала вдову-сиротину". А царські підлизи не знали вже як вознести її, то знайшли на скелі тій заглибини, які назвали "ногами цариці." Ми відвідали цю скелю.

Ще нагадав Дмитро Іванович, що до недавніх часів можна було побачити на Манастирській скелі чавунну дошку, прибиту Архівною Комісією з написом, що в цьому місці на Дніпрових порогах 972 року в бою з печенігами поліг, повертаючися з переможного походу, київський князь Святослав.

За Ненаситцем проф. Яворницький звелів зупинитися на острові Зміїному, на якому ще й тоді водилося багато змій.

"Запорожці, — казав він, — нічого в світі не боялись, — ні чорта, ні змій, бо мали проти них імунітет: пили оковиту. Тому ніякий біс їх не брав."

Хтось із жалем сказав, що ніхто ж з нас не додумався проти змій прихопити бодай пляшку горілки. Професор хитро посміхнувся і розпорядився варити кашу. Цю страву так само готували за професоровим стародавнім рецептом, — не тільки з пшоном та салом, але й з якимись одним йому відомими травами, що тут же, на Зміїному острові він знайшов.

Наварили каші у великому казані на тринозі. Дбайливий батько роздав дітям ложки, і тут він сказав:

"Стривайте, лишень. Покладіть ложки..."

Ми, зацікавлені, поклали біля себе ложки і

стали чекати, що ж далі буде. Професор пішов до човна і за хвилину повернувся з чимсь загорнутим у ряднинку чи мішок. Поволі розмотав і ми побачили... Ні, спершу почули, як він промовив урочисто і вагомо:

"Оце ж вам, хлопці, ліки й захист проти всяких чортів та змії, що водяться на цьому острові."

Він витяг з тої ряднини чотиригранний високий штоф темнозеленого кольору:

"Вип'ємо ж, братці, справжньої запорізької оковитої! Таких пляшок я з могил викопав кілька. Три з них лежать у музеї. А ця була в запаснику. Значить, добре я знав про який запас вона зберігалась".

Затамувавши дихання, слухали ми його, а перед очима своїми бачили запорізького козака Дмитра Явора, який звертався до нас з глибини віків.

Розкубтив він засмолену пляшку і налив нам з неї кілька-століть-давньої запорізької оковитої. Чарок не було, то налив усім у ложки. Промовив: "За славу наших предків!" і жартома додав: "Пийте, тільки не кривіться!"

Пригадую, в ложці було щось густе і чорне, наче смола. Хтось таке й сказав, на що Дмитро Іванович вигукнув:

"Запорожець не боявся пити і смолу!"

Все! це лишилось у моїй пам'яті як неймовірна, фантастична подія. Запорізька оковита! Стільки віків пролежала в землі! І от, ми, куштуємо її!

Повірте, не мало ніякого значення, що та оковита була вже не до пиття, а перетворилася на густу темнокоричневу рідину солодкавого смаку і ледь відчутного хмілью. Ми пили її благоговійно; А Дмитро Іванович коментував:

"Ви знаєте з літератури та переказів давнини, що запорожець випивав одним духом повний ківш горілки. Гадаєте, такий міцний був той січовик? Горілка була слабенька. — всього не більше двадцяти градусів. Техніка самогоноваріння у запорожців, на жаль, стояла на низькому рівні. Отож, бачите, вони й були такі герої — випивохи, по півлітри відразу ковтали і не закусували".

Певна річ, і серед нас ніхто не сп'янів від тої оковитої. Зате всі почували себе безмежно щасливими, що покуштували унікального напою.

Дмитро Іванович з цієї нагоди розповів про зустріч з Нестором Махном, коли той оволодів був на цілий місяць Катеринославом і одного разу завітав до музею. Директор Яворницький показував йому експонати культури Запорізького краю. Махно з зацікавленням вислухав усі пояснення професора і наостанку звернув увагу на зелений штоф на стенді, запитав, що то є. Директор музею пояснив і додав, що цей штоф він особисто розшукав на археологічних розкопках у Таврійських степах. Махно вигукнув: "То в тій пляшці, мабуть, горілка за стільки років таки вистоялася, що напевне спиртом стала?! А чи дасте попробувати?"

Сказано було так, що важко відмовити. Дмит-

ро Іванович відкрив засклений стенд і віддав пляшку Махнові.

"Пийте, — сказав, — на здоров'я."

Махно взяв пляшку, навіть щедро подякував: тут же написав охоронну грамоту на музей і квартиру професора Яворницького.

Дмитро Іванович наприкінці згадки про цей випадок, хитро підморгуючи, сказав:

"Виходить, запорізька оковита таки справді страхує від усяких чортів, Махнів та гадів..."

Переночували на Зміїному острові, поснідали ще раз звареною кашею і рушили далі.

Наступні три пороги, Вовнігський, Будилівський та Лишний були менш цікаві і досить легкі для проходження. Минули їх без пригод. Останній, Вільний поріг каверзний, довший за Ненаситця і не менш небезпечний за нього. В цьому місці Дніпро, прорвавшись через вісім кам'яних лав, ніби востаннє забажав виявити гнів і лютість. Поріг кипів, пінився і стугонів далеко навкруги.

Проминувши пороги, Дніпро недалеко від Вільного починав різко вужчати і стискуватись у скелястих берегах, які з обох боків піднімалися до 70 метрів угору і утворювали так зване Вовче горло довжиною понад два кілометри. Тут річка мала всього біля 170 метрів ширини і до 30 метрів глибини. На цій вузькій протоці перекинуто з одного берега на другий залізничний Кічкаський міст. В далеку старовину тут існувала Крарійська переправа, а за часів козацтва перевіз, уже тоді званий Кічкас, від татарської назви слова "перевіз". Через цей перевіз пролягав чумацький шлях на Крим.

Все це зараз у минулому. Нема ні порогів, ні численних островів на Дніпрі, ні високих скелястих берегів, — уся минувшина покрилася сорокаметровою товщею води з своїми невідданими скарбами. Часу дали занадто мало, щоб археологи до початку робіт на Дніпробуді були спроможні провести глибокі дослідження території, що мала бути затопленою. Про це тоді з великим жалем говорив Дмитро Іванович, який намагався зробити все можливо, щоб урятувати історичні реліквії. Державним указом було на якийсь час створено спеціальну історико-археологічну комісію, але функції її обмежувались лише наглядом за територією, де будувалась сама гідроелектростанція.

1932 року Дніпрельстан дав перший струм.

У Видавництві "Нові дні" ще можна набути книгу

Гелія Снегір'ова

"НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ ТА ІНШІ ТВОРИ"

Книга в твердій оправі, має 492 сторінки й багато ілюстрацій. Ціна книги з пересилкою в Канаді 20 кан. доларів, в інших країнах — 20 амер. дол. Замовляйте книгу Г. Снегір'ова не гаючись.

Потім побудували каскад гідроелектростанцій на Дніпрі. Створили нові "моря". Спрямували дніпрову воду по каналах у Крим, у Донбас. Зараз почнуть реалізувати проєкт каналу Дунай-Дніпро. Виходить, випили всю дніпрову воду...

"Ми не можемо чекати милостей від природи, — сказав радянський учений Мічурін, — ми повинні взяти їх." Керуючись цим гаслом, почали безоглядно хапати за горло природу, не рахуючись з наслідками в майбутньому. Всі греблі, канали, даючи певні вигоди для індустріалізації, водночас нищать неповторні багатства природи. Ліси гинуть, чорнозем стає пустинею, риба гине в гнилих нових "морях", — клімат міняється...

А може це нормальний, закономірний прогрес в умовах соціалістичного господарювання? Після мене — хоч потоп!

Д-р Л. МЕЛОВСЬКИЙ ПРИЗНАЧЕНИЙ ГОЛОВОЮ РАДИ БАГАТОКУЛЬТУРНОСТІ

Д-р Лев Меловський призначений головою Федеральної канадської ради багатокультурності.

Канадська рада багатокультурності складається з 60-ти представників етнічних організацій та є умандатована законом розглядати напрямні політики багатокультурності й пересилати на руки міністра багатокультурності рекомендації щодо пріоритетів тієї програми. В роках від 1981 до 1983 головою ради був Лаврентій Дікур, який тепер є посадником Едмонтону.

Д-р Меловський був активним в управах канадської та американської асоціації ортодентистів. Від 1980 до 1983 року він був головою Ради губернаторів Манітобського університету.

Д-р Меловський є колишнім головою манітобського і прерійного Комітетів Сприяння Розвитку Українського Суспільства та був вибраний на представника української громади до Манітобської міжкультурної ради.

ЛІТЕРАТУРНИЙ ВЕЧІР ПАМ. Б. ОЛЕКСАНДРОВА

27 січня журнал "Молода Україна" влаштував добрий літературний вечір пам'яті Бориса Олександрова. У програмі взяли участь: Мирон Левицький, — доповідь. Поетеса Ганна Черінь, Надя Ковальчук, Зіна Прусаченко-Зубович, Ніна Теліжин, Валентина Родак, Леонід Ліщина, Олександр Харченко.

Вечір відбувся в залі Інституту св. Володимира в Торонто в п'ятиріччя смерті поета.

НАГОРОДИ АНТОНОВИЧІВ 1984 РОКУ

На рекомендацію журі літературних і наукових нагород Фондації у складі: Іван Фізер, Ярослав Пеленський, Богдан Рубчак, Юрій Шевельов і Роман Шпорлюк літературну нагороду Антоновичів на 1984 рік надано Юрієві Коломийцеві за його збірку поезії "Білі теми" і наукову нагороду — Магдаліні Ласло-Кучюк за її працю "Засади поетики".

Урочисте вручення нагород відбудеться в березні/квітні 1985 року.

Михайло ГАВА

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І ЙОГО ДРУЖБА З ОЛДРІДЖЕМ

Літом 1867 року, у текстильно-промисловому польському місті Лодзі публіка нетерпеливо чекала на виступ славного муринського актора Айри Олдріджа. Згідно з оголошеннями в пресі, на сцені місцевого театру мали йти драматичні твори Вільяма Шекспіра.

У театральних повідомленнях писалось:

"Світової слави трагик мурин Айра Олдрідж, син африканського короля із Сенегалю, артист царських театрів цесаря Австрії, цесаря Росії, найяснішої королеви Англії, єдиний артист театру, що вміє відтворити дуже складну роль шекспірівського "Отелло".

Артист, нагороджений високими відзначеннями різних країн Європи, в поворотній дорозі з Росії і України до Парижу, виступить у польському великому місті Лодзь".

Було зарезервовано для нього люксовий готель і відповідну медичну опіку і раптом несподівана вістка: актор дуже хворий. Вістка сколихнула містом вранці, а перед заходом сонця Айра Олдрідж помер.

Замість прем'єри почався похоронний похід. Прощали покійного урядовці міста, військові гарнізони, оперні співаки, актори, студенти і непроглядні маси народу.

З доріжки, яка обрामована де-не-де зів'ялим цвітом, звертаємо на утопану стежку, що веде на Євангельський цвинтар, де похоронено світової слави актора Олдріджа.

Поламани війною стовбури, а біля них потріскані від часу і недбалості надгробники, нагадують, що тут також шаліла нога німецького завоювальника. Час загоює болючі фізичні рани, але часто стирає й окремі життєві фрагменти, будімо їх зовсім не було. І боляче стає, коли поступово переходять у забуття люди, які творили мистецькі цінності і збагачували скарбницю світової культури...

Із надгробника пронизливо глядять мудрі очі темного негритянського обличчя, наче питаючи сучасне покоління: "чому я призабутий? Мене везли у труні, покриті високими відзначеннями і лавровими вінками, а сьогодні ніхто не поставить хоч скромний вінок людської вдячності.

Кладу принагідно куплену в'язку квітів і думаю про його виступи в Україні і таку сердечну дружбу між ним і Шевченком.

Архівні дослідження розкривають цікаві сто-

"НОВІ ДНІ", березень 1985

Т. Г. Шевченко та А. Олдрідж
Л. Й. Пастернак, 1915 р., олівець

рінки про погляди на мистецтво і дружбу двох невольників — Шевченка і Олдріджа. В обидвох нуртувало болюче відчуття соціальної несправедливості і прагнення "засісти в колі вільних народів". Обидва зазнали тяжкого приниження. Олдріджа боліли часті перешкоди у його творчій праці й презирство за чорний колір, а Шевченка — поневолення його країни, заборона писати і малювати та довголітнє заслання у закаспійську пустелю.

Приниження людини високої культури, геніяльного поета і академіка живопису формою безправного солдата було потрясаючим для Олдріджа. Він хвилювався коли після виступів у театрі сидів разом із Шевченком, який йому читав: "Караюсь, мучусь але не каюсь"; або "Добра не жди, не жди сподіваної волі, вона заснула: цар Микола її приспав..."

Після звільнення з заслання Шевченко зупинився у свого друга М. Лазаревського і майже щодня відвідував музеї, виставки, концерти, знайомих і театральні виступи. Катерина Юнге, дочка графа Толстого, разом зі своїм батьком шанували творчість Олдріджа і Шевченка. Знаючи, що актор слабо володіє російською мовою, Юнге була їм перекладачкою. Про ці зустрічі залишила записи: "Подією у місті Петербург був не тільки виступ негритянського актора, а також нашого, довгожданого Тараса Григоровича... Ми вдома з завмиранням серця чекали дивлячися крізь вікно аж почули — приїхав, приїхав! Всі обнімали його і плакали з такої зворушливої радості приїзду з неволі Шевченка".

Така любов і опіка графа Толстого зразу ввела Шевченка між впливових людей і принесла знайомство з Олдріджем. Про це цікаві рядки залишив нам великий художник-скульптор білорус Михайло Микешен пишучи: "...після блискучого виступу Олдріджа в ролі незрівняного

Отелло ми були запрошені до графа Толстого.

Я спізнився на цілу годину і так запам'ятав цю зворушливу сцену Шевченка і Олдріджа: — обнявшись, вони сиділи в кутку на канапі і розмовляли.

Перекладачкою була дочка графа Катерина. Все виглядало для мене трохи комічно, бо Шевченко не знав англійської мови, а Олдрідж української.

Часто до Шевченкової робітні приходив Олдрідж і годинами залишалися на самоті. Один Бог знає про що вони так довго говорили самі, без перекладача... Пам'ятна сцена коли Олдрідж грав роллю короля Ліра. Театр був приголомшений грою актора. Забігши зворушений за сцену, я побачив у Шевченкових обіймах Олдріджа."

Для ще більшого підкреслення, як цінив і любив великого актора Шевченко я наведу окремий запис Катерини Юнге:

"У вівторок, дев'ятого грудня ми бачили Олдріджа в ролі Короля Ліра. Боже, який він у цій ролі благородний, зі захопленням" каже Шевченко.

"Це справжній король. У четвер Шевченко запросив Олдріджа до своєї майстерні щоб змалювати з Олдріджа портрет. Я спостерігала цих людей. У них було так багато спільного: ...один в юності був сином зневаженої і переслідуваної раси, а другий, — син кріпака, якого можна було продати, як невольника.

Єднало їх те, що обидва палко любили свій поневолений нарід. Обидва, без моєї помочі як перекладача, уміли розмовляти між собою. Їхні жести і міміка були наче якась спеціальна мова для комунікації..."

У музеї ім. Шевченка у Києві я залюбки розглядав портрет, який намалював Шевченко. З портрета дивляться розумні очі, наче перед вами живий Олдрідж. На портреті два підписи — Шевченка і Олдріджа.

Несподівана смерть 10-го березня 1861 року Тараса Григоровича Шевченка, перервала щире дружбу двох великих людей своєї доби. Коли повторно приїздив на Україну великий актор, Шевченка вже не було між живими.

Хоч їхнє знайомство і дружба були надто короткі, однак в історії залишили великий слід. Шевченко зумів не лише художньою майстерністю заімпонувати Олдріджеві, а також піснями і розповідями про свій героїчний, нескорений український нарід.

Один із кращих сучасних письменників України Олесь Гончар, промовляючи на 150-річчя з дня народження поета сказав: "Обох великих мистців поєднала не тільки виняткова артистичність натур, не тільки любов до Шекспіра, якого вони глибоко розуміли і любили, а спільну мову вони знайшли також у долі своїх народів".

Другий гідний уваги вислів про дружбу Шевченка з Олдріджем залишила нам славна Марія Заньковецька коли промовляла на вечорі, присвя-

Надгробник А. Олдріджа на Євангельському цвинтарі в Лодзі.

ченому Шевченкові і Олдріджеві 1922 року у Києві:

"Я чую биття двох сердець сповнених любов'ю до свого народу. Коли уявляю дружбу цих двох геніяльних мистців, то здається ніби на крилах любови до Шевченка прилетів сюди Олдрідж. Він слухав від Шевченка не тільки пісні, шелест золотої пшениці і наших кучерявих садків, він, слухаючи пісні, прислухався до серця українського народу, яке спливало кров'ю.

Він вірив, що настане час, коли народ порве кайдани і стане вільним на своїй землі. Я схилив голову перед портретами Шевченка і Олдріджа і з благовінням кладу перед ними квіти".

Дослідникам життя і творчої діяльності Олдріджа ще доведеться чимало попрацювати, щоб вповні відтворити різні факти з його виступів на Україні. Окремі уривки з щоденника великого актора підтверджують, що Олдрідж умів відрізняти Україну від Московщини.

Багато записів у старих газетах і журналах можуть стати доброю основою для окремої повісті про велике серце Шевченка і його любов до ближніх різного походження чи кольору шкіри. Чимало документів на цю тему доводилось мені оглядати під час перебування в Польщі.

Для статті використано джерела:

- "Курер Варшави", серпень, 1867 р.
- "Інтернейшенел лайбрарі оф афро-амеріка" В. С. Робінсон, Пенсильванія США, 1976 р.
- "Театральна енциклопедія" том IV, П. А. Марков, Москва 1976 р.
- "Ебони", серпень 1941 р. Чикаго, США.
- "Айра Олдрідж" Герберт Маршал і Мільдред Сток, Мистецтво, Київ 1977 р.
- "Мої стежки і зустрічі", Софія Тобілевич, Київ, 1957 р.
- "Мистецтво актора", В. Залеський, Москва, 1956 р.
- "Шевченківський словник" том II, Інститут літератури ім. Шевченка, Київ — 1977 р.
- Власні нотатки в час побуту у Варшаві та інших містах Польщі.

М. Г.

ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ, НОТАТКИ

Дмитро ЧУБ

НОВИЙ ТВІР ПРО Т. ШЕВЧЕНКА

(Василь Шевчук. *Син волі*. 471 стор. 1984)

Після смерті Тараса Шевченка до цього часу про нього появилось друком безліч творів різного характеру. Одним з перших ґрунтовних видань були спогади сучасника Шевченка М. Чалого (1816-1907) "Жизнь и произведения Т. Шевченка" (1882), понад 300 сторінок. Трохи пізніше, у 1888-92, появилася двотомна праця письменника й культурного діяча О. Кониського (1836-1900) під назвою "Тарас Шевченко-Грушівський, хроніка його життя".

З художньої прози в пореволюційний період вийшла ціла низка творів. З головніших можна назвати повість Гната Хоткевича про дитячі та молодечі роки (твір був написаний давно, але видали його лише в 1966 році), роман Б. Бадельського "Акин Терезі", роман Оксани Іваненко "Тарасові шляхи", лірична повість Д. Косарика "Син-кокос", повість М. Рубашова "Багряні тіні", роман Л. Смілянського "Поетова молодість", повість Василя Шевчука "Вітрила", О. Ільченка "Петербурзька осінь", роман Зінаїди Тулуб "В степу безкраїм за Уралом". Іншими мовами відомі видання Марієтти Шагін'ян, рос. мовою (вони належать до науково-публіцистичних творів) і дуже цікавий роман польського письменника Єнджеєвського "Українські ночі альбо родовуд геніюша", що вийшов двома виданнями.

Написати сьогодні оригінальний твір про Тараса Шевченка, після появи такої кількості наукових і белетристичних творів і сказати щось нове — не така легка справа.

Та ось перед нами найновіший твір сучасного київського письменника Василя Шевчука — роман "Син волі", частина перша. Василь Шевчук уже відомий своїми кількома цікавими історичними творами, як повість "Вітрила", "Трублять лебеді над Славутичем", "Предтеча" (він же "Григорій Сковорода") повість "Побратими", роман "Велесич".

Досі інші письменники писали свої твори не про все життя Тараса Шевченка, але брали якийсь один певний період. Лише Гнат Хоткевич запланував видати в 4-х томах найповніший твір про все життя поета. Два томи вийшли в 1966 р., а два й досі лежать в архіві, хоч зрідка згадують про них в "Літературній Україні" і вважають що й ті томи варто видати. Тож, охопивши все життя Шевченка, хоч з меншим засягом, як у Хоткевича, здійснив Василь Шевчук його давню спробу. Він закінчив вже й другу частину, але вона має вийти аж у 1986 році.

Роман "Син волі" починається епізодом, коли Шевченка привезли до 3-го відділу жандармерії, підпорядкованої самому цареві в Петербурзі. Відбуваються допити, які провадять слідчий Попов, а пізніше частково його зверхник — начальник штабу окремого корпусу жандармів Л. Дубельт, і закінчується вироком, що говорить про заслання на 10 років. Але фактично твір змальовує весь перший період, тобто попередній період життя Шевченка, до арешту. А для цього процес допитів автор раз-у-раз перериває екскурсами в минуле життя поета, виповнюючи його найцікавішими відтинками. Здавалось, хто цікавився і знає життєпис нашого поета, тяжко знайти щось нове, вражаюче, але автор зумів так оживити, кожний важливіший відтинок, що дійсність стає перед читачем новою, свіжою, одухотвореною з новими деталями і читається з приємністю, як цілком новий оригінальний твір.

Автор проникливо, з психологічною глибиною показав постать слідчого Попова. А поруч і прихильного земляка, доглядача над в'язнями Сидоренка, якого там зовуть Сидоров. Попов на перший погляд тихенький і лагідний. Він спершу навіть хвалить Тараса за його добрі малярські праці, згадує імена багатьох знайомих поета, що живуть у Петербурзі, нагадує про те, що в його викупі з кріпацтва брала участь царська родина.

— Я уявляв, — зідхнув спритний Попов, — які ви були раді, які щасливі... Коли б у вас на грудях, де носять хрест, побачив зараз портрет його величності, не здивувався б...

— Тоді мені потрібно б зробити з себе цілий іконостас, — сказав Тарас не без лукавства, — Сошенко, Венеціанов, Жуковський, Вієльгорський, Брюллов, Мокрицький — всі брали участь у викупі.

Діставши дотепну відповідь, підступний Попов шукає нових щілин, за які можна б зачепитись, поставити поета у безвихідь. Попов удає задоволення, що підсудний не забув рятівників, але одночасно дивується, як це сталося, що він "пустився берега в своїх поезіях", будучи викупленим з допомогою царя, був таким невдячним, що "висловився в такому тоні про імператора й імператрицю! Вас, мабуть, хтось навчав, виводи... на цю страшну дорогу?"

— Тут ви вгадали, — зідхнув Тарас.

— Хто ж він такий, — напружився, мов гончий пес, пан слідчий... Прізвище?

— Недоля.

— Так... — схопив перо, підсунув аркуш. — Ім'я, по батькові, де проживає?

— Імен, на жаль, багато...

— Назовіть усі.

— Пригнічення, несправедливість, обман, знущання, злидні, визискування, брехня, підступність, здирство, хабарництво... І батьком всього цього вважається межи людьми їх імператорська величність...

— Досить! — кинув перо Попов...

Таких розмов, влучних і дотепних відповідей під час допиту є багато. Та вони раптом обриваються, і ми бачимо поета, як він на крилах сла-

ви й молодости по закінченні академії приїздить до Києва. Його "Кобзар" та "Гайдамаки", а також окремі поеми зробили вже своє діло. Вони ходять по руках, їх переписують, ними захоплюються, їх знають не тільки українські інтелігенти, а й простолюддя. Тому Шевченка скрізь радо вітають, запрошують до себе. У Києві поет зустрічається з палким учителем малювання Олексою Сенчилом-Стефанівським, відвідує Пантелеймона Куліша, малює його портрет, а біля Дніпра зустрічається з рибалками та плотарями, які називають його батьком і висловлюють надію, що Тарас розбудить приспану Москвою Україну. Одночасно поет захоплюється старовинними історичними пам'ятниками, будівлями, заносить їх на папір. Але його в той же час вражають злидні серед прочан, що часто в лахмітті, голодні валяються попід монастирями.

Надзвичайно зворушливі зустрічі Шевченка відбулися в його рідному селі Кирилівці з ріднею, з улюбленою сестрою Катериною, з дідом Іваном, який йому колись розповідав про Коліївщину. Але й тут ще більше б'ють по його серцю й свідомості обставини кріпащини, людські злидні, невсипуче визискування людяності. Навіть П. Куліш сказав, що різні зайди скрізь обсіли український люд і смокчуть з нього, ніби п'явки. Своє обурення Тарас часто висловлює прилюдно, і його остерігає навіть родина перед небезпекою арешту.

Хотів Тарас одвідати приятельку свого дитинства, яка вже одружена з Карпом Сорокою, бачив її з-за куців, як вона вийшла доїти корову, бачив її змарніле обличчя, але не осмілювався трижити її й себе.

У серії інших відступів від процесу слідства перед читачем проходить ціла серія нових зустрічей: з поетом-байкарем Євгеном Гребінкою в його маєтку, з лікарем Козачківським, в якого, будучи хворим, написав у 1945 році свій невмирущий "Заповіт", з художником І. Сошенком, з яким вперше зустрівся в Петербурзі в Літньому саду, коли повертався з праці до Ширяєва, гостював у маєтку кн. Рєпніна, де познайомився з його дочкою Варварою, яка в нього закохалась та з поетом Капністом. Знайомиться також з учасником Кирило-Методіївського братства Миколою Костомаровим, з поетом і письменником Афанасієм Чужбинським. Скрізь його з захопленням зустрічають, і скрізь він бачить знущання над кріпаками, мріє визволити з кріпащини свою рідню.

Твір написаний в реалістичному стилі з чималою випуклістю соціальних моментів. Образ Тараса Шевченка Шевчук показав як невгнугого борця за свій нарід, як патріота рідної землі. Він завжди думає про Україну, про її долю. Це бачимо і під час слідства, і в розмовах з панами, і на зустрічах з ріднею чи кріпаками. У розмові з титуларем Бондаренком у Кирилівці поет відкрито вказує на обставини:

— Глянь довкола, прислухайся... село неначе вимерло! А ми ж бо козаки, ми ж люди, ми всі — народ, що потрясав Стамбул, Варшаву, кро-

в'ю писав свою історію, свої права та вольності. Де все це нині, хто ми? Раби німі, худоба, яку вони мордують...

Мова автора досить добра, образна, з потрібними архаїзмами. Лише зрідка окремі слова ви-кликають запитання чи зауваження. Наприклад, невластиве для нашої мови слово "дітище" (рос. "детище"), якого і в Академічному словникові не знайдеш. Або вживання в давальному відмінкові коротких російських форм: діду, козаку, батьку, Євгену, Сошенку в той час, коли навіть Максим Рильський у "Літературній Україні" писав свого часу, що для нашої мови властиві тут закінчення на "ові": батькові, дідові, Євгенові, Сошенкові. Це вже впливи сучасних обставин. Вражає також вживання, замість *Україна, український*, — *Вкраїна, вкраїнський*. І хоч такі форми подибуємо в народній творчості, то офіційна назва країни мусить бути сталою. Адже не пишуть Вгорщина, замість Угорщина або Вругвай, замість Уругвай.

Автор також частенько забуває гарні слова *оборонець, боронити*, а вживає захисник, захищати. Слово "захищати" звучить менш милозвучно, а вживається воно більше в іншому значенні: можна захищати дисертацію, захисний колір, захист від сонця, холоду, дощу. В неозначеній формі дієслів чомусь зникла повна форма ходити, робити, казати, а лише ходить, робить, казати, хоч для нашої мови властива повна форма. Також слово "собака" у нас вважається чоловічого роду, але автор пише "лащилася собака".

Також відомо, що коли перед дієсловом стоїть заперечна частка "не", то дальший іменник стає в родовий відмінок, а не в знахідний. Тим часом тепер і в автора зустрічаємо: "*Ви не вивчили латинську мову*" або "*не хилить голову*", замість "*... латинської мови*", "*не хилить — чого? — голови*".

Проте цих недоліків на 471 сторінку дуже мало. Натомість, у творі зустрічаємо оригінальні метафори, порівняння, приказки, образні вирази: "Вдарив, немов курант, півень". "Махнув рукою, наче шаблею". "Хмари повзли вгорі похмурі та щедросльозі, немов плакальниці по запорізькій вольниці". "Німці гелгали між собою, неначе дикі гуси в осінньому сумному небі". "Дорога ложка до обіду. До в'язниці широкий шлях, а з неї — тільки одна стежка". "Ранні пташки росу п'ють, а пізні — слізки ллють." "Мовчи, глуха — менше гріха". "А ліс бринів, сміявся, плакав, виспівував." "Сади, неначе хмари, в яких, мов зорі, блимали каганці."

Можна сказати, що автор зробив новий, про-никливий погляд у життя і психологію поета, відтворив чимало затемнених чи невиразних сторін його життя, вигідно доповнивши чи домалю-вавши образ дорогої нам людини, що в історії лі-тератури і в історії України зробила велетен-ський слід і вплив на майбутнє нашого народу. Цей роман можна було легко друкувати тира-жем 200-300 тисяч, але його, на жаль, друкували всього 65 тисяч, коли в Україні самих книгозбі-рень існує понад 60 тисяч. Недаром з Москви вже повідомили, що роман Шевчука випроданий

Яр СЛАВУТИЧ

ЗРАЗКОВЕ ВИДАННЯ ПРО УКРАЇНСЬКЕ ЖИТТЯ В КАНАДІ

Salt and Braided Bread: Ukrainian Life in Canada.
By Jars Balan. Toronto: Oxford University Press,
1984, 152 p.

Життя українських поселенців у Канаді за-свідчене в багатьох виданнях — історичних, суспільствознавчих, літературних, мистецьких і релігійних. Майже кожна парафія всіх існуючих віровизнань випустила у світ свої ювілейні збір-ники. Більшість цих публікацій — графоманські вправи малописьменних авторів, а зовнішній ви-гляд лише відштовхує. Ще добре, якщо бодай да-ти події точні, а прізвища місцевих діячів не пе-рекручені. На жаль, таке траплялося і трапляєть-ся часто. До кращих, задовільних видань можна зарахувати небагато з тих, що їх видали місцеві товариства або наукові установи.

Серед книжок чи альбомів англійською мовою треба відзначити вартісну публікацію Greater Than Kings (*Більші, ніж королі*, 1977), що її приготу-вала Зоня Кейван, а ілюстрував багатьма знят-ками Мартин Колс (Coles). А оце зовсім недавно з'явилася дуже цінна книга *Сіль і калачі* Ярса Балана, відомого дослідника життя українських поселенців, упорядника антологій, драматурга й поета. Автор присвячує свою нову публікацію бабусі Стефанії Григоряк, що прибула до цієї країни ще 1925 р. (і мабуть не раз носила на ру-ках дорогого внука 30 років пізніше).

Я. Балан охоплює українське життя всіх про-вінцій Канади. До цієї праці він підійшов універ-сально: подає історію поселенців, наświetлює ося-ги й поразки різних товариств, аналізує діяль-ність церков та різних політичних партій, згадує літературно-мистецькі гуртки, хорові й танцю-вальні ансамблі і т. д. й т. п.

Отець Агапій Гончаренко твердив майже сто років тому, що першими українцями на Алясці були запорожці — 20,000 осіб. Очевидно, це чис-ло фантастично перебільшене, хоч окремі групи — на службі російського царського уряду — мо-гли й там бути у XVIII ст. Мабуть, невеликі групи, бо не лишилося від них жодного сліду, крім ікони у виконанні славного мистця В. Бо-ровиковського, що зберігалася в православній церкві міста Сітка (див. зняток і знеї в альма-насі *Північне сяйво*, книга III, 1967). Я. Балан

і не можуть прислати, хоч цей твір побачив ден-не світло лише в серпні минулого року. Вислов-люючи жаль з цього приводу, все ж таки треба вітати автора з новим успіхом на літературному полі.

згадує в рецензованій книзі більш правдоподібну вістку про те, що 1812 р. прибували до Канади люди з українськими іменами та прізвищами. Такі ж українці траплялися й серед менонітів, що поселялись на преріях понад сто років тому, даючи навіть назву одному поселенню — Хортиця, про що пише проф. Я. Рудницький у своїй відомій праці *Українські місцеві назви в Канаді*.

Прибуття Івана Пилипова та Василя Єдиняка 1891 р. стало історичною віхою для українських поселенців у цій країні. Ведучи епічну розповідь, Я. Балан уміщує багато знятків з початку ХХ ст. до наших днів. Ці кольорові знятки — шедеври фотографічного мистецтва. Такого ще не було серед публікацій на українські теми в Канаді. Та й не диво — Баланова книга, з доручення канадського видавництва, надрукована в Гонконгу!

Треба підкреслити об'єктивне насвітлення українського життя в публікації *Сіль і калачі*. Використовуючи багатющі джерела (самих лише приміток — кілька сотень!), автор, говорячи наприклад про релігійну діяльність поселенців, подає знятки з церковних відправ католиків, православних і протестантів чи євангеліків. Згадує і про рідновірів, що прадавні мітології підносять до рівня релігії, називаючи Т. Шевченка "святим волхвом України" (стор. 83). Там, де йде мова про політичні партії, поряд уміщено знятки лихославного комуніста П. Кравчука і націоналістичного журналіста А. Бандери, що гідно презентував визвольний рух, метою якого є незалежність України від Москви. У вільному світі — не так, як у радянській в'язниці для нерорійських народів, де замовчують боротьбу за самостійність України, поширюючи наклепи на чесних українців.

Народна творчість (писанки, кобзи, зразки українських страв і т. п.), хори, танцювальні гуртки, клуби, школи, бібліотеки, наукові установи — усе це, завдяки гарним ілюстраціям, доповнює панораму різноманітного життя українських трудівників, завойовників канадських прерій, прокладачів залізниць, шахтарів, професіоналістів, сучасних дослідників... Канадському видавництву належить велика подяка. Поспішаймо набути цю об'єктивно написану і зразково видану книгу. Звертаймось просто до видавництва чи книгарень у Канаді.

ДОПISKA

Баланова книга не без недоліків. Напр., відомого письменника Володимира Винниченка, чие ім'я носило одне театральне товариство в Канаді, названо Іваном (стор. 141). Згадки про українсько-канадську літературу скупо розкидано по всій книзі. Годилося б сказати про це письменство більше і вмістити хочби зняток Іллі Киріяка, автора повісті *Сини землі*. Не завадило б дати зняток Микити Мандрики, відомого поета, що був діяльним і в науковому світі. Треба було сказати про проф. Я. Рудницького як організатора нашого наукового життя в Канаді. Останнім ча-

сом дуже заактивізувалося об'єднання письменників "Слово", що видало 10 цінних збірників — важливий вклад в українську літературу взагалі. Не згадати цього — великий недолік! Діють у Канаді УВАН та НТШ, видаючи наукові праці. Для автора це був би добрий коник, справжній мустанг, але він його не зловив! У книзі трапляються друкарські помилки в українських назвах та іменах: "МолодА життя" (стор. 146), замість "Молоде життя". А. Гончаренко написав *Споминки*, а не *Спомини* (стор. 151). Таких помилок немало. Треба сподіватися, що в другому виданні, яке напевно буде, усі ці дрібні недоліки будуть усунені, а побажання рецензента взяті до уваги.

Юрко ПОВСТЕНКО

КОНЦЕРТИ БОРТНЯНСЬКОГО — УНІКАЛЬНА СИТУАЦІЯ

Наближаючись швидкими темпами до ювілейного 1988 року — тисячоріччя Хрищення України, мабуть останньої великої нагоди в нашому житті закарбувати в країнах нашого поселення українську справу, преса діаспори жвавіше подає повідомлення про різні комітети, фундації, організації і приватних осіб, які мають свої проекти в зв'язку з цим величним ювілеєм нашої Батьківщини. У цьому випадкові ми говоритимемо про два паралельні проекти двох різних організацій — випустити 5 грамфонних платівок велетня української духовної музики Дмитра Бортнянського. Одна організація — це Фундація 1000-річчя Хрищення Руси-України, яку очолює Юрій Каліщук і якої музичний керівник є хормайстер Володимир Колесник. Фундація саме формує ансамбль зі 40-ка співаків, які вивчатимуть твори Бортнянського у своїх містах, тоді з'їдуться до Анкастеру (Онтаріо) на генеральні репетиції, де мабуть і записуватимуть твори великого композитора. Фундація заінкорпорована в 1983 році як харитативна організація, отже є звільнена від податку. Кошторис цього проекту, як подає преса, ми б сказали є астрономічний — круглих 500,000 доларів!!

Друга організація "Музікус Бортнянський", яку очолює Олена Яцишин і музичний керівник якої є Мирон Максимів, що також планує випустити 5 гра-платівок духовних концертів Д. Бортнянського є заснована ще в 1981 році і є інкорпорована також як харитативна організація, отже також є звільнена від податку. Ця організація має повний ансамбль співаків, має вже за собою прекрасно награну грам-платівку та кілька чудових виступів. Ансамбль "Musicus Bortnianskii" має всі 35 концертів в своєму репертуарі. Кошто-

рис цієї організації на випущення 5-ти грам-пла-
тівок, які вона давно запланувала, обмежений до
73,000 доларів.

Це ж 427,000 доларів різниці!, — зжахнеться
не один читач. І зовсім логічно, він запитається
— чому так? Невже ж ця різниця є у виконав-
стві? Хто знає, хто гарантує, хто перевірить, по-
рівняє, хто скаже і коли? Адже це громадські гро-
ші! І уявивши собі ситуацію, в якій різниця по-
між виконавством обох груп є незначна, або коли
її зовсім немає, читач почне думати: Боже, що
може зробити громада для добра України за
427,000 доларів різниці! І почне вимагати профе-
сійну оцінку і контроль над плянуванням проєк-
тів і імпрез. І тут треба щоб над цією проблемою
серйозно задумалися і наші "батьки народу".
1000-річчя Хрищення України-Руси ми повинні
святкувати урочисто і величаво всі разом і наш
спільний український долар мусить принести як-
найбільше добра нашій загальній і великій справі.
Тому нам тепер найбільше потрібні консолідація
сил і глузд, а не конкуренційні проєкти, які час-
тенько благословляються легкою рукою голів та
референтів наших найвищих церковних і громад-
ських інституцій.

Для тих читачів, які бажають глибше познайо-
митися з порушеною в цій статті справою, по-
даємо адреси обох організацій:

MUSICUS BORTNIANSKI
191 Lippincott St., Toronto, Ont. M5S 2P3
Canada

UKRAINE MILLENNIUM FOUNDATION
295 College St., Toronto, Ont. M5T 1S2
Canada

Я. БИЛИНА

ПОЛТАВЦЯМ ТА НЕ ВСІМ

Коли з Кремля сіяло "сонце",
Полтавців, київців, херсонців —
Нас всіх в ті роки остогидлі
Під ту саму машинку стригли,
Мотали з нас і нерви, й жили,
І продподатками душили,
Терзали й самообкладанням,
Ударництвом і соцзмаганням;
Доводили нам плян до двору,
Вривались в хати і в комори,
А з закримів усе до тла
Червона вимела мітла, —
Спорожнено діжки й мішки.
Не стало з чого й галушки
Чи то із вечора, чи зранку
Пририхтувати для сніданку.
Кругом безправ'я, голод, холод,

Внизу ковадло — зверху молот,
Піднятий "сонечком" з Кремля,
І де подітись звідтіля,
Як скрізь замки, багнети, пси,
Чи ти благай, чи ти проси —
То все дарма, бо в жодній мірі
Москва сльозам же не повірить!

Та ось зчинилась веремія,
І "сонечко", мов вітер звів.
І люди думали — той вир
Нарешті принесе їм мир,
Та помилились. В тому краї
У долі миру їм немає...
Когось взяли, хтось сам покинув
І в невідоме на чужину
Поплівся... бо ж завжди, до краю,
Надія нас не покидає.

І ось далеко, на чужині,
Ми з вами опинились нині
І маєм хліб святий і волю
Хтось на роботі, хтось у школі,
І не приходить виганяти
Ніхто нас із своєї хати.
Ніхто в сільраді не розвіда
Про тебе, батька і про діда,
Чи мав зв'язок з якимсь "уклоном",
Чи маєш рідних за кордоном,
Чим крита хата, який тин
Та скільки було десятин?
Не вводять тут і артикули
Про колоски чи про прогули.
Та й за язик чи то за віру
Не підвезуть вас до Сибіру
Тільки аж тут після тих років
Знайшли ми мир, а з ним і спокій.
А ту злопам'ятну епоху
Вже забуваємо потроху.
В минуле все те відійшло,
Мов того й зовсім не було...

"Було! було! Ми не забули! —
Полтавці рішуче гукнули, —
Ми пам'ятаєм, як сьогодні,
Як мерли по шляхах голодні.
Все пам'ятаєм як було:
Як мерло з голоду село,
Як мерли діти і дорослі...
Дворища бур'яном зарослі,
А в них пустки, наче в лісу. —
Нам не забуть того часу,
Живі ще в нас події ці!" —
Так заявили полтавці.

НЕ ЗАБУДЬТЕ

ВІДНОВИТИ ПЕРЕДПЛАТУ

СВОЄЧАСНО!

Зоя Лісовська, Віра Вовк. МЕАНДРИ. Ріо де Жанейро, Компанія Бразілейра де Артс Графікас, 1979. Люксово виданий альбом кольорових репродукцій Зої Лісовської і віршів Віри Вовк українською, французькою і англійською мовами. Переклав на французьку мову Роман Нижанковський, а на англійську — Марія Лухіанович. ("стор. Ціна 35 дол. Замовляти в книгарнях або в авторів).

Віра Вовк. МАНДАЛЯ — тексти й витинанки. Ріо де Жанейро, Компанія Бразілейра де Артс Графікас, 1980. Тексти віршів українською, еспанською і англійською мовами. Всі ілюстрації кольорові. (124 стор. іЦна в твердій оправі 25 ам. дол.).

Віра Вовк. ТРИПТИХ ДО ЦИЛІНДРОВИХ КАРТИН ЮРІЯ СОЛОВІЯ. Ріо де Жанейро, Компанія Бразілейра де Артс Графікас, 1982. - стор. кол. ілюстрації (ціна в твердій оправі 25 ам. дол.).

Олекса Гай-Головко. СОН, поема. Вступна стаття Івана Безпечного. Обкладинка д-ра Л. Молоджаніна. Вінніпег, 1984. 43 стор. Ціна не зазначена.

Кирило Кущук-Кочинський. РОЗКВІТ У БУРЕВІЯХ — лірика. Редактор Микола Корсюк. Бухарест, накладом автора, 1983. 62 стор. Ціна 18 леїв.

Василь Верига. ПІД СОНЦЕМ ІТАЛІЇ; воєнки дивізії "Галичина" — Першої української дивізії Української Національної Армії в британському таборі полонених "5Ц" у Белларії, Італія, червень-жовтень 1945. Бібліотека українознавства НТШ, том 50. Тоорнто, Нью-Йорк, Париж, Сідней, Вид-во Братства кол. Воєнків 1-ої УД УНА, 1984, 252 стор., ілюстр. Ціна 12 дол. Замовляти в українських книгарнях або в адм. "Нового Шляху".

Василь Чапленко. З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА — досліді й рецензії. Нью-Йорк, 1984. 13-стор. Надруковано всього 200 примірників у вид-ві "Украпрес", мабуть, на кошти самого автора. До книжки ввійшло 15 статей і рецензій, що вже раніше були друковані в різних періодиках. Ціни книжки не подано.

Антонина Горохович. ПОЕТИКА ЛЕСІ УКРАЇНКИ І ІІ АФОРИЗМИ. Вінніпег, Товариство "Волинь", 1980. 145 стор. Ціна в твердій оправі 8.50 дол., в м'якій — 6.00 дол. Замовляти в Т-ві "Волинь" або в українських книгарнях.

Iwan Owechko. UKRAINE & UKRAINIANS; a pocket book guide, Greeley, Colorado 80632, P.O. Box 811. Ukrapress, 1984, 128 p., illus., maps. Price \$3.25.

WHO IS SPIRITUAL TEACHER LEV SYLENKO. Printed in the USA, by Ukrainian Native Faith (RUNNVira), 1984, 81 p., ill.

Valery Hryzun. DEFENDING THE FUTURE. Kiev, Ukraina Society, 1984. 78 p., illus. Price 18 kop.

САМІТНЯ ПРОГУЛЯНКА

Від якогось часу став мій чоловік часто ходити на прогулянки. Ще й мене запевняє: "ти знаєш, як це добре пройтися самому? Можна спокійно помріяти, подумати і ніхто тобі не заважає..."

Не дуже переконливо звучали ці запевнення. Тож, знаючи свого милого, одного разу я й кажу:

— Щось нудно мені сьогодні сидіти дома. Може я так з тобою пройдуся й також трохи помрію?

От і вибрались ми, хоч, бачу, він не дуже то радий. Ідемо парком уздовж берега річки, а кругом тихо так, не чути ні гулу авт, ні людського гомону, тільки вода заспокійливо хлюпоче й зрідка, не поспішаючи, проходжуються люди. Я й справді попадаю в приємну задуму.

Аж бачу, мій чоловік то з одною мовчки вітається, то з другою, третю вже й по імені називає та про інтимно-приватні справи розпитує, а я ніби то й ні при чому, навіть не знайомить нас для "так годиться"...

Аж тут відривається мій старий від мене й підскакує до лавочки, на якій сиділа ще молода, вродлива дама з дочкою-підлітком. Нахилившись до донечки, про щось її питає, але голову повернув до молодої мами і з такою великою усмішкою на неї задивився, що аж мені пригадалася наша молодість. Так він усміхався колись і до мене, але я вже й не пригадую (а радше добре пригадую), коли це було востаннє...

Аж тепер я цілком зрозуміла, якого то спокою він прагне й про що він мріє на самоті.

МОДЕРНА БУВАЛЬЩИНА

Несподівано зустрілися два давні приятелі:

— Здоров, Грицю! — вигукнув один на весь трамвай. — Відколи поховали Марусю, то ще й не бачились, хоч моя завжди нагадує — "та пішов би, провідав, подивився б як він там сам дає собі раду." Але все бракує часу. Оце й добре, що зустрілися випадково. Тож як же ти тримаєшся? Як там самотнє життя?

— Та, знаєш, я вже й не самотній, Дмитре. Зійшлися з Оленою та й живемо вкупці, — відповів Гриць не то з гордістю, не то виправдовуючись.

— Ну, як же це так "зійшлися"? А весілля коли ж відгуляємо?

— Та, знаєш, Олена не хоче шлюбу брати. Бойться, що втратить вдовину пенсію по чоловікові. А мені й так добре. Не поспішаю ділитися з дітьми Марусиною часткою. Хай почекають...

— Розумію. Це справді вигідненька розв'язка. "Розумне теля дві корови ссе", каже поговорка. А я б і не подумав... Але чи знаєш ти, друже,

що коли б тобі, не дай Боже, щось сталося, то половина твого майна піде на неї? Такі дурні тепер закони заведено.

— Та це ще "коли б". А я знаю одного такого порядного, якому недавно померла жінка і він скоро одружився вдруге, як Бог наказав. З першою роками дороблялися, щадили, всіх приємностей собі відмовляли. А ти побачив би тепер оту другу в церкві. Така пишна й гордовита, як пава. В найдорожчому футрі, в золоті, в брилянтах і все це він їй накупив, щоб лиш показати, що про першу він і не думав. Я певний, що вона вже більшу частину його майна на собі носить.

— Що ж, і не такі чудеса діються нині... А як сини? Не женяться ще?

— Де там. Із старшим я оце посварився. Він навіть з хати пішов. Гарну дівчину має, але хочуть жити без шлюбу, "на пробу". А що люди скажуть — їм і байдуже...

— Так, уперті діти тепер. Не рахуються з думкою старших. По своїх знаю. Ну, тримайся, Грицьку. Мені висідати пора.

Ада МУШИНСЬКА

"НАЙПОРЯДНИШИЙ"

Італійський журнал "Ля stampa" оголосив конкурс на звання найпоряднішого жителя міста Турина. Один з учасників конкурсу надіслав в редакцію такого листа "Я не курю, не пиячу, не граю в карти. Зберігаю вірність своїй дружині й не задивляюсь на жінок. Удень тяжко працюю, ввечері рано лягаю в ліжку і встаю зі сходом сонця. Щонеділі відвідую церкву. Так триває вже три роки!

Але зачекайте до наступної весни, коли мене звідси випустять!"

ЧИ ЗНАЄТЕ ВИ, ЩО...

● Людина поділяє Землю з 3 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000 видами інших живих організмів, серед яких більше як 75 % є бактерії (2,2 x 10).

● Найбільше число, що має свою назву (в метричній системі) є САНТІЛЬЙОН, тобто одиниця за якою слідує 600 нулів.

● 1976 року місяць лютий мав 5 неділь. Такий випадок буває лише у переступному році й лише тоді, коли 1-ше січня припадає в четвер. Останній раз це було в 1948 році, а наступний раз буде в році 2004-му.

● Року 1866 протягом місяця лютого не було повні Місяця. Цього ще ніколи не було до того часу — й не буде в майбутньому аж до року 2,500,000...

● Коли б перев'язати земну кулю ниткою павутини, то вона важила б приблизно 470 грамів. Але якби дотягти таку нитку до найближчої до нас зірки Альфи в сузір'ї Центавра, вона важила б не кілограми і навіть не десятки або сотні кілограмів, а... 500 000 тон.

- Скільки років твоєму татові, хлопчику?
- Стільки, скільки і мені.
- Як так?!
- Він же став моїм татом, коли я народився.

Цукор дає неприємний смак каві, якщо забудеш його туди покласти.

- Як ти думаєш, чому риба мовчить?
- Чудак! Засунь голову під воду й тоді спробуй запитатися ще раз.

Дивна річ — жіноча психологія. Коли в жінці бачиш у першу чергу жінку — це її обурює. Коли ж у жінці не бачиш жінки — це її обурює ще більше.

ПІДСУМКИ РОКУ М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

У Вінніпегу 25-го листопада м.р. відбулася наукова конференція, присвячена проф. Михайлові Грушевському, до 50-річчя його смерті. Конференцію влаштувала Українська Наукова Рада Канади, в склад якої входять: Українська Вільна Академія Наук, Наукове Товариство ім. Шевченка, Інститут Дослідів Волині, Інститут ім. Симона Петлюри і Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича.

В конференції взяли участь чотири доповідачі, професори університету.

Тома Приймак, який завершив свої студії історії дисертацією над вченням М. Грушевського, розказав, як він прибув до Києва, і там хотів працювати над джерелами до своєї дисертації. Негайно з'явилися "учені від ідеології", які намовляли закинути задуманий проєкт. Ясно, що не маючи доступу до архівів, молодий аспірант мусів від'їхати до Канади з нічим. До дисертації він використав матеріали, які збереглися в Західній Європі, Канаді і США. Сьогодні він є професором Саскачеванського університету. Доповідач обговорив проєкт Грушевського про національну федерацію народів Росії з 1905 року на базі рівності.

Проф. Олег Герус доповідав про українську презентацію в російській Думі та редагування Грушевським офіціозу цієї репрезентації, "Українського Вісника".

Проф. О. Баран з'ясував погляди Грушевського на роль козацтва в українському державному процесі.

Проф. М. Марунчак присвятив свою доповідь зв'язкам Грушевського з українськими поселенцями в Канаді. Ці зв'язки датуються вже від 1907 року, коли то молода українська учительська громада, оформлюючи своє товариство, запросила М. Грушевського прийняти почесне членство в їхній організації.

В часі конференції була виставка видань проф. М. Грушевського, між ними 10-томна "Історія України-Руси".

ВІДБУЛАСЯ НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ ПРИСВЯЧЕНА М. ГРУШЕВСЬКОМУ

Заходами Українського Історичного Товариства, Асоціації Українських Університетських Професорів та Осередку праці НТШ в Огайо, відбулася 8-го грудня, в Пармі, наукова конференція, присвячена 50-літнім роковинам смерті проф. Михайла Грушевського.

Конференцію відкрив голова Наукової Ради при СКВУ д-р Любомир Винар, який також виголосив доповідь на тему "Місце М. Грушевського в історії України". Доповідач зупинився над науковою, науково-організаційною і суспільно-політичною діяльністю М. Грушевського, який належить до найвидатніших постатей в історії України.

З черги виголосили доповіді д-р Олександр Домбровський — "Етногенеза і рання історія України в насвітленні М. Грушевського" і д-р Юрій Кульчицький — "Українська тематика та історія Грушевського в американських підручниках".

Програмсю другої сесії конференції, якою проводив д-р Михайло Пап, голова професорської асоціації і Осередку НТШ в Огайо, був панель-дискусія на тему "Відзначення 1000-ліття християнства в Україні". Дискутантами були д-р Л. Винар, мгр. С. Воляник, д-р О. Домбровський і д-р Ю. Кульчицький. В дискусії забирали голос також численні учасники-гості цієї вдалої наукової конференції.

Під кінець дискусії мгр. С. Воляник в імені Товариства сприяння УІТ подякував усім, які допомогли зорганізувати конференцію, яка була надзвичайно вдалою науковою імпрезою. Гості і учасники конференції виявили бажання допомогти в науково-видавничій діяльності УІТ, зокрема в розбудові єдиного історичного журналу "Український Історик" і у виданні наукових праць присвячених М. Грушевському.

ЧІКАГСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ ПРИСВЯЧЕНА М. ГРУШЕВСЬКОМУ

Під час річного з'їзду Американської Історичної Асоціації в Чикаго, 28 грудня 1984 року відбулася конференція УІТ на тему **МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ: ОЦІНКА ЙОГО ІСТОРІОГРАФІЧНОЇ СПАДЩИНИ**. Конференцію відкрив проф. Любомир Винар (Кентський університет), голова У.І.Т. Прочитано такі доповіді: "Традиційна схема російської історії" М. Грушевського і її вплив на східноєвропейську історіографію — проф. Едвард Вайнот (Фльорідський державний університет), "Історія України-Руси М. Грушевського і советська українська історіографія" — проф. Степан Горак (Східньо-Іллінойський університет) і "Насвітлення ролі козаків в українській історії М. Грушевським" — проф. Орест Субтельний (Йоркський університет).

Це була остання конференція УІТ, присвячена відзначенню 50-ліття смерті Михайла Грушевського. Завдяки старанням У.І.Т. в Канаді, Європі і Америці протягом 1984 року відбулася ціла низка наукових конференцій, присвячених життю і твор-

чості акад. Михайла Грушевського. У.І.Т. заснувало також Видавничий Фонд М. Грушевського, якого основним завданням є перевидати важливіші праці історика, а також студії, присвячені його діяльності.

"УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК" СТАВ ЖУРНАЛОМ УКРАЇНОЗНАВСТВА І ІСТОРІЇ

У зв'язку з відзначенням 50-ліття смерті Михайла Грушевського вирішено поширити тематику "Українського Історика", офіційного видання Українського Історичного Товариства.

Нав'язуючи до традицій київського наукового журналу "Україна", що появлявся під редакцією проф. М. Грушевського з рамени Історичної секції ВУАНу, "Український Історик" став журналом історії і українознавчих дисциплін (історія економіки, літератури, етнографії, політичних наук, бібліографії, соціології і ін.). Окрему увагу буде звернено на поширення відділів мемуаристики, архівних матеріалів, документації і бібліографії. У зв'язку із тематичним поширенням "Українського Історика" також збільшено його редакційну колегію. Журнал редагують **Любомир Винар і Марко Антонович**.

Український Історик, як єдиний науковий журнал історії і українознавства заслуговує на піддержку українського громадянства і установ. У зв'язку із розбудовою журналу, пожертви на видавничий фонд УІТ проситься надсилати на таку адресу:

UKRAINIAN HISTORICAL ASSOCIATION
P.O. Box 312
Kent, Ohio 44240 U.S.A.

НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ НА ПОШАНУ М. ГРУШЕВСЬКОГО В У.В.У.

Заходами ректорату Українського Вільного Університету (УВУ) та керівництва Українського Історичного Товариства (УІТ) улаштовано 8-го грудня 1984 р. в аудиторії УВУ у Мюнхені наукову конференцію істориків на пошану провідного історика, професора Львівського університету і голови Наукового Товариства ім. Шевченка Михайла Грушевського — у 50-ліття його смерті.

Конференцію відкрив проф. В. Янів, ректор УВУ, привітавши доповідачів та всіх присутніх учасників на залі. Доповідач висловив радість, що конференцією в будинку УВУ і НТШ в Мюнхені віддається шану заслуженій для нашої історичної науки людині, яка довгими роками була в перших рядах українського культурного життя.

Проф. Янів підкреслив, що до відзначення річниці 50-ліття смерті М. Грушевського УВУ видав німецькою мовою історіографічні студії проф. Л. Винара, а також перевидав монографію В. Гнатюка про НТШ, з нагоди його першого 50-річчя.

На першій сесії доповідав проф. Т. Мацьків (з ун-ту Акрон в США) на тему: "Гетьман Мазепа в оцінці Грушевського". Реферат проф. Винара п.

з. "Михайло Грушевський і державницький напрям в українській історіографії" прочитав д-р В. Маруняк, гол. секретар УВУ.

Автор порушив у своєму рефераті питання розвитку української історіографії і вклад М. Грушевського, а також його дискусії з іншими істориками, зокрема з В. Липинським, який, в його розумінні, значно доповнив погляди М. Грушевського тим, що вказав на провідну роль пануючих верств суспільства (шляхти) у визвольній боротьбі гетьмана Б. Хмельницького.

Третій реферат прочитав проф. А. Жуковський (проф. УВУ та Національного Інституту Східних Мов у Парижі) на тему: "Михайло Грушевський і журнал "Україна".

Проф. М. Грушевський, вернувшись на Україну, значно причинився до розвитку цього журналу, надаючи йому національний профіль, що викликало невдоволення урядових кіл і нагінку преси на нього за ширення "буржуазного націоналізму".

В другій сесії конференції взяли участь німецькі дослідники — проф. Г. Штадтмюллер і д-р Й. Маврер, проф. Г. Нойбавер і д-р Ернст Людeman.

Д-р Е. Людeman почав свою доповідь коротким введенням українською мовою. Його доповідь була на тему: "М. Грушевський в радянській історіографії після 1956 р."

Дякуючи учасникам і прелегентам, проф. Янів підкреслив, що усі доповіді були на високому науковому рівні і будуть опубліковані у виданнях УВУ.

Конференція залишила добрий відгомін серед учасників про вклад М. Грушевського в українську науку й історіографію.

Б. Кузь

"НЬЮ ЙОРК ТАЙМС" ПРО СОЛОМІЮ КРУШЕЛЬНИЦЬКУ

У мистецькій частині недільного "Нью Йорк Таймсу" з 9-го грудня м. р. є обширна стаття Вілла Крачфілда про слов'янських співачок, в якій він між іншими співачками світової слави згадує Соломію Крушельницьку.

Він пише: "У цьому сторіччі головні репрезентантки слов'янських співачок, які мають зовсім окреме місце в історії музики, в першу чергу в репертуарі італійських опер, — це чехословачка Емма Дестін, перша Мініні в опері "Дівчина зі золотого заходу" і неперевершена Аїда Метрополітен опери за часів Каруза українка Соломія Крушельницька, перша італійська Сальоме і та, що врятувала оперу "Мадам Ватерфляй" в її другій обробці, а на підставі тверджень Тосканіні — єдина оперна співачка сопрано, що встоялася перед його залицаннями".

Автор статті згадує ще болгарку Любу Веліш, Зінку Мілянов з Югославії і Галіну Вішневську, колишню примадонну Московського Большого театру, яка тепер із своїм чоловіком челистом і диригентом Мстиславом Ростроповичем живе в США. З теперішніх солісток слов'янського роду Крачфілд згадує Еву Мартон, Гену Дімітрову, Тересу Зиліс-Гара і Анну Томову-Сінтон.

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

БЛ. П. ПРОФ. ПАВЛО КРАВЧУК

(Замість некролога)

11-го лютого ц. р. минуло три місяці від дня смерті бл. п. Павла Кравчука. Хочемо згадати деякі факти з його працюючого й часто нелегкого життя.

Блаженної пам'яті Павло Кравчук народився 23 березня 1904-го року у Львові. Середню освіту закріпив 1922-го року матурою у Філії Української Академічної гімназії у Львові. Вищі студії закінчив у Львівському університеті на гуманістичному відділі (студював славистику у професорів Лера-Сплавінського й проф. Янова та філософію у професорів Твардовського й Айдукевича) 1927-го року ступенем магістра філософії. По закінченні студій бл. п. Павло Кравчук працював журналістом в українській пресі (**Життя і Знання, Громадський Голос, Самоосвіта, Новий Час**, — в останньому як один з редакторів). Був іменований членом створеної у 1939-го р. мовної й лінгвістичної та термінологічної Комісії при Філологічній секції Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. Свої статті й розвідки оголошував переважно в Літературно-науковому додатку до **Нового Часу**.

Під час німецької окупації бл. п. Павло Кравчук викладав українську мову в українській учительській семінарії і бв референтом культурної праці в Українському Допомоговому Комітеті в Криниць.

На еміграції в Німеччині він був інспектором українського шкільництва при Центральному Представництві Української Еміграції в Німеччині у французькій окупаційній зоні. Брав також активну участь у суспільно-громадському житті. Знаючи добре німецьку мову, П. Кравчук часто виступав на сторінках німецької преси в обороні українських справ.

Блаженної пам'яті Павло Кравчук приїхав до Піттсбурга 1953-го року. Тут він на посаді редактора тижневика "Українського Народного Слова", органу Української Народної Помочі, у незавидних часто обставинах працював до 1958-го року. Його дружина бл. п. Інна Кравчук відкрила українську книгарню і крамницю мистецьких виробів "Дністер" і покійний Павло став її повною допомогою у тому невдячному бізнесі. Але і тепер праця його не кінчалася лише в крамниці. Він далі брав активну участь в суспільно-громадському житті, бував на всіх українських імпрезах, давав різні реферати та доповіді в Піттсбурзі й околицях, а також далі писав до української преси репортажі, завваги та критики і огляди.

Але найбільше дбав П. Кравчук про українську мову, її чистоту, правильність і збереження лексичного багатства. Він часто виступав в обороні українського слова на сторінках "Нових днів" та в інших часописах і журналах. Для підсилення сказаного як ціле єство Покійного було перейняте

Павло Кравчук

і насичене рідною мовою, хочу додати, що навіть в останніх днях свого життя, коли його пам'ять була дуже виснажена, однак, як хтось його запитав про якесь українське слово, вислів, мовний феномен тощо, Павло Кравчук без надуми чи застереження давав точну й правильну відповідь, з належним обґрунтуванням свого твердження.

Покійний належав до Організації Державного Відродження України і лишився до самого кінця свого життя зв'язковим Крайового Комітету Української Вільної Академії Наук.

На превеликий жаль, здоров'я покійного останніми часами постійно гіршало, недуга серця (головно після важкої операції 1982-го року) давала себе відчувати щораз сильніше. Навіть писання на машинці ставало покійному непосильною працею. Скільки плянів іще проєктував Павло Кравчук, та всі вони залишились нездійснені. Штучні серцеві клапани відказали послушну і знесилений організм відмовився працювати 11-го листопада 1984-го року. Блаженної пам'яті Павла Кравчука не стало між живими.

В його особі ми втратили дорогого друга, людину всестороннього і глибокого знання, культури і жертвенної праці, зразкового громадянина і великого українського патріота. Нехай у наших думках і почуттях збережеться згадка про цю скромну людину з доброю і лагідною вдачею, завжди готовою стати з жертвенною прислугою всім, хто його про це просив.

Нехай по покійному Павлові Кравчукові залишиться вічна пам'ять!

Яків Давид

З глибоким жалем і почуттям втрати сприйняли ми вістку про смерть нашого щирого друга й близького співробітника бл. п. Павла Кравчука. Висловлюємо наше щире співчуття його родичам і приятелям. Його листи і розумні поради залишаться для нас актуальні назавжди. — Редакція.

ВІДХІД ЗВИТЯЖЦЯ

(Пам'яті сот. Леоніда Романюка)

7-го грудня м. р. відійшов у вічність звиятець, якого в нормальних умовах провозили б тисячі людей. За його труною йшли б визначні особистості країни, за волю якої він боровся та побратими по зброї сподвижники-свідки краси відродження країни. Відродження, якому не судилося завершитись

Леонід Романюк

переможно, а тому й похорони багатьох заслужених ветеранів нашої визвольної боротьби відбуваються не так, як належало б.

Відомий український громадсько-політичний діяч — завжди дотепний і життєрадісний сотник інж. Леонід Романюк належить добі й подіям 22-го Січня, що визначили його життєвий шлях і багатосторонню діяльність.

Народився Леонід Павлович Романюк 10 березня 1889 року у Новій Ушиці на Поділлі. Закінчивши гімназію, він 1916 р. був покликаний до російського війська, а з початком революції активно включився в українізацію частин цієї армії, перебуваючи у складі полку гетьмана Павла Полуботка, в армійському корпусі, котрим командував ген. П. Скоропадський. Військову службу закінчив у ранзі сотника Армії УНР у складі 3-ої Залізної гарматної бригади.

Після трилітнього перебування в польському таборі інтернованих у Каліші, йому пощастило (вже хворому на туберкульозу) дістатися до Української Господарської Академії в Чехословаччині. У 1926 р. змушений виїхати на лікування в Карпати і там він включається у громадське й господарське життя Хусту й Закарпаття, працюючи як банківський урядник. Після перерви в навчанні, він захистив дипломну працю в Академії із званням інженера-еко-

номіста і разом із Августом Штефаном створив міцні підвалини громадсько-культурного життя в Мукачеві. Українська Громада, Пласт, театральний гурток, хор, місячник "Світло", "Просвіта" і кооперативне життя Закарпаття знаходять в його особі свого промотора й організатора.

У 1938 році він одружується із уродженкою Закарпаття, вчителькою Ангеліною, із дому Парканій. У час розбудови автономної влади Закарпаття інж. Л. Романюк стає одним із ближчих співробітників д-ра Августина Волошина. 12-го лютого 1939 року його обрано послом, а у березні, на першому засіданні Союму Карпатської України його обирають секретарем цього найвищого органу народо-виявлення Срібної Землі.

Поразка державотворчих зусиль перед лицем непоборних труднощів примушує Л. Романюка в еміграційні мандри — Югославію, Німеччину, США. Зокрема плідним був період в Німеччині, де він спричиняється до створення Центрального Представництва Української Еміграції, стає заступником голови, організаційним керманічем та одночасно працює у мережі шкільництва як директор торговельної школи в Аугсбурзі й викладач УТТІ.

При кінці 1947 р. інж. Л. Романюк переселяється до США, Нью-Йорк, Піттсбург, Міннеаполіс, Лос Анджелес, Кресцент Сіті, Сан Дієго, Каліфорнія, де й помер, — етапи життя й діяльності, про які можна списати довгі сторінки. Громадська, культурна, журналістична, ветеранська й церковна справи, поруч особистого хисту репрезентації й інформації в американському докільді (не зважаючи на вік, він вивчив досконало англійську мову!) — це ділянки особливої заангажованості Леоніда Романюка.

Бездітний, із своєю вірною подругою життя Ангеліною (яка померла перед ним), він віддавав усі свої сили та заощадження на користь національних потреб. Добрий промовець, він був бажаним доповідачем і учасником зустрічей земляків.

Державник, соборник, демократ він не вагався тактовно вказувати на недоліки сучасного українського життя, не викликаючи неприхильності критикованих. Численні статті, підписані Леонідом Павловичем свідчать про вправне перо і спостереженість конструкторного журналіста. Його статті прикрашували багаточисленні органи української преси й альманахи, основною темою яких була турбота про Батьківщину та зусилля її прославлення й допомоги. Похований Л. Романюк у Бавнд Бруці поруч своєї Ангеліки.

...“І так — “поховали пана отамана”. У церкві було чоловік 15 та двох священиків — о. прот. Г. Подгурець, о. прот. Ф. Шпаценко, їх обслуга, трьох-чотирьох співаків. На закінчення відправи з'явився Митрополит Мстислав, сам досить немічний. Прощав Леоніда зворушливо... Над могилою промовляв п. Лютий-Лютенко — боровся і мечем, і пером. Пізніше відбувся поминальний обід,” — пише учасниця похорону, давня приятелька Покійного.

Свою невелику спадщину Покійний розділив між УВАН, НТШ, Союзом Українських Ветеранів та Українською Православною Церквою.

Україні присвятив своє життя її син-звитяжець.

О. Куленко

ПОМЕР Д-р МИКОЛА АНДРУСЯК

Ділимося з читачами сумною вісткою, що 15 січня 1985 року помер у Бостоні на 83-му році життя наш давній співробітник бл. п.

Д-р МИКОЛА АНДРУСЯК.

Покійний був відомим українським істориком, членом Наукового Товариства ім. Швченка, довголітнім працівником його бібліотеки у Львові автором багатьох праць і професором Українського вільного університету

Дружині, донькам і синові та дальшій родині бл. п. Миколи Андрусяка складаємо наше щире співчуття.

Редакція

ПОМЕР ПРОФЕСОР І. ПАЛИВОДА

У середу, 30-го січня 1985 року в Сомерсет, Н. Дж. помер на 99 році життя колишній міністер пошти і телеграфу в уряді УНР, а на поселенні в ЗСА довголітній куратор бібліотеки Українського православного центру в Бавнд Бруку проф. Іван Симонвич Паливода.

Похорон відбувся в суботу, 20-го лютого на українському православному цвинтарі в Савт Бавнд Бруку.

ВШАНУВАЛИ РОЗСТРІЛЯНИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Українська радіостанція в Едмонтоні, якою керує п. Роман Британ, у грудні минулого року передала серію доповідей д-ра Яра Славутича, професора-емерита Альбертського університету, під загальною назвою “Розстріляна муза”.

Доповідач розказав, як Москва викорінює національну українську духовість і фізично вбиває працівників української культури: протягом тридцятих років знищено щонайменше 250 країнських письменників — розстріляно або заслано в концтабори, де вони зникли без сліду, а їхні твори вилучено з бібліотек, енциклопедій і т. п. Одночасно д-р Я. Славутич дав коорткі характеристики поетів і письменників Олекси Влизька, Григорія Косинки, Івана Крушельницького та Дмитра Фальківського, що були розстріляні п'ятдесят років тому, всередині грудня 1934 р. Його доповідь була ілюстрована уривками з творів.

Праця **Розстріляна муза** вперше вийшла у світ книжковим виданням 1956 р. в Детройті, завдяки видавництву “Прометей”, а наступного року з'явилася англійською мовою під назвою **The Muse in Prison** заходами видавництва “Свобода”. Тепер готується до друку нове, доповнене й перевірене видання цієї книжки.

М. Ковалюк

Скільки нових передплатників
ви приєднали для “Нових днів”?

КЛЮБ ОБОРОНИ ЧИСТОТИ НАШОЇ МОВИ?

Шановний пане Дальний!

Пересилаю на прохання пані Зінаїди Панасенко передплату на журнал на біжучий рік. Оскільки я є представником газети "Українські вісті" на Каліфорнію, то трапляється що до мене звертаються з проханням оформлення передплати і для "Нових днів", що я і роблю з охотою.

Тепер звертаюся до Вас з маленьким питанням, а саме: читаю наші емігрантські газети і частенько там трапляються такі слова, або вирази ніби то українською мовою, але зрозуміти про що йде мова, ніяк не можу. От, наприклад: читаю в газеті "Свобода" (ч. 238), що дитячу хворобу "коклюш" лікують якоюсь "щіплянкою".

Що то є "щіплянка" ніяк не зрозуміло мені. Пригадую собі моє далеке дитинство і згадую, що ми, тодішні діти, береглися такої комахи, яка мала передні ніжки як у рака, щоб вона нас не вщипнула тай називали її "щіплянка". Невже тепер ту комаху вживають для лікування коклюша? Крім "щіплянки", мене колись вразило у "Свободі" слово "горячка". Це було не про температуру, але про нафту. Шановний професор Одарченко багато пише в "Нових днях" про викривлення мови нашими редакторами. Калічать мову "нічесо же не сумняшася", а в той же час всі газети без кінця пишуть про русифікацію і опоганення мови на батьківщині... Де "поліно" є більшим, побачимо пізніш, а покищо візьмемось "лупати" те поліно у нас. Маю пропозицію. Заснуємо Клуб оборони чистоти нашої мови. Нехай він (клуб) дістане сторінку у журналі "Нові дні", за редактора оберемо пана професора Одарченка, а ми, читачі нашої емігрантської преси, будемо збирати "перли" мовного дивацтва, передавати до колекції їх у сторінку того клубу. Може у такий спосіб привчимо панів редакторів уважності до рідної мови.

Микола Костирко, Сакраменто

Шановний Пане Костирко!

Сторінку для Клубу в "Нових днях" маєте. Тож дійте! Може вона і мене колись "вщипне".

М. Дальний

КУЛЬТУРНІ РОЗБІЖНОСТІ

Відхід у потойбіччя Бориса Левицького та Івана Майстренка закриває одну сторінку ідеологічно-ідейних шукань та розмислів які збагачують своєю різноманітністю кожне культурне суспільство. Із ідеєю носіїв "лівого УРДП" можна було не погоджуватись, але не відмовляючи їм права на самовияв (що серед нас ще покутує), не можна відмовити їм у високому рівні та культурі поведінки й висловів.

Не даремно Іван Павлович Багрянний при всіх своїх розбіжностях із цим "крилом" зберігав із ними

коректність взаємин. Цього вже не можна сказати про розходження 70-их років, що виникли на ґрунті особистих претензій та упереджень, де розбіжності супроводжувалися відмінністю культурного рівня й засобів, залишивши тривале огірчення.

На прикладі згаданих розходжень в історії УРДП маємо добру нагоду навчитися, як можна сперечатися і залишитися у добрих взаєминах, а як не годиться сперечатися. І відноситься це не лишень до УРДП. При всіх моїх крайньо-правих нахилах відчувається жаль, що назавжди відлетіли журавлі лівого крила нашого політично-ідейного вахляру. Без них (що помиляються), для мене (непомильного) українське життя стало біднішим.

О. Захарів

В СПРАВІ ПОВІДОМЛЕННЯ УГПЦЕРКВИ В КАНАДІ

Дорогий Пане Редакторе!

У Вашому редагованому цінному журналі "Нові дні" появилася стаття, за листопад 1984 р., під назвою: "Із повідомлення УГПЦеркви в Канаді" без жадних коментарів чи пояснень редакції. Згадане повідомлення намагається повернути колесо історії у протилежний бік. Це неприродно, нелогічно й неможливо. Тут мені ідеться про резолюції, які були прийняті на форумі IV Світового Конгресу Вільних Українців, що відбувся на початку місяця грудня 1983 р. Ідеться, зокрема, про церковні резолюції за які я, як голова цієї резолюційної підкомісії був відповідальний. До цієї церковної резолюційної підкомісії крім інших також належав протоієрей о. Т. Міненко, редактор українського православного "Вісника" у Вінніпегу, Канада, з яким ми ділово і дружньо співпрацювали. Спершу текст резолюцій був прочитаний в резолюційній підкомісії, опісля на форумі цілої Резолюційної комісії і ніхто не мав жадних застережень до цих резолюцій. Вкінці.. текст був зачитаний на загальному форумі IV-го СКВУ.

Зачитаний текст резолюцій учасники прийняли постановам з місць і спонтанними оплесками. Це був не примушений вияв доброї волі учасників IV СКВУ. Чи це комусь подобається, чи ні, але постараймось пошанувати волю і бажання цього збору. Після прийняття зачитаних резолюцій д-р А. Лисий мав додаток, який я переслав до резолюційної комісії. Присутні на Конгресі представники УГПЦеркви не висловили своїх застережень.

Щойно дев'ять місяців після відбуття IV Конгресу СКВУ, на нараді Консисторії Української Греко-Православної Церкви в Канаді пропонувано "... в розділі про релігійні справи... в редакції резолюцій викреслити закінчення у першій точці "і підтримує потребу українського єкуменічного руху" та "Цілоком викреслити другу точку цих резо-

люцій з її підрозділами, в яких робиться звернення до папи Римско-Католицької Церкви. Ця точка відноситься до внутрішніх справ Української Католицької Церкви та суперечить засаді співпраці українських церков в СКВУ."

Нарада Консисторії УГПЦеркви перекреслила майже повністю резолюцію у церковних справах... Якщо така практика мала б застосуватись, що кожна парафія, більша чи менша буде на своїх форумах перерішувати постанови Конгресу СКВУ, то постає питання — пощо скликати конгреси, витрачати стільки гроша, праці, енергії та зусиль?

На жаль, при цьому приходиться зробити одне болуче ствердження, що наша церковна ієрархія і подекуди священики роблять наголос у своїй душпастирській праці на прикметники "православний", "католик" а не на християнізм, який для одних і других є тотожний, не на наше національне пов'язання, себто наше національне братерство. Тож хоч ми всі українці, але не раз якось мимоволі виходить, ні, ми православні, ми католики. Це якраз вийшло з постави УГПЦеркви, до екуменічного руху і Гарвардського проєкту у справі відзначення 1000-річчя християнства в Україні. Але це окреме питання на яке може відповідать заторгне-ні.

Журнал "Нові дні" не був і не є парафіяльним журналом тому, друкуючи того рода повідомлення повинен подати свої завваги, бо інакше це вводить у блуд читача...

З пошаною
Микола Галів, Нью-Йорк

Шановний Пане Галів!

Хоч "Нові дні" й не парафіяльний журнал, але вони часто друкують для інформації своїх читачів повні чи скорочені тексти різних українських церковних, культурних, громадських і навіть політичних установ та організацій. Згадане повідомлення Консисторії Української Греко-Православної Церкви в Канаді, на нашу думку, ясне й без редакційних завваг чи коментаря, тому не може ввести в блуд читача.

Ввести читачів у блуд може скоріше Ваше твердження, що "текст резолюцій учасники (IV-го СКВУ) прийняли постановою з місць і спонтанними оплесками". А чейже загально відомо, що учасники Конгресу резолюцій формально не прийняли, а доручили, на пропозицію Голови, передати їх новообраному Секретаріатові для належного оформлення. І так ці резолюції не прийняті й досі через брак однозгідності.

До речі, УГПЦ це не якась "собі парафія", а найбільша сьогодні митрополія вільної української православної церкви, тому з її голосом треба рахуватись навіть якщо він у чомусь різниться від голосу більшості організованої української еміграції.

М. Дальний

Редакція заохочує читачів присилати листи і відгуки на різні теми, але просить писати стисло і коротко. Непідписаних листів не друкуємо. — Ред.

ДО "ЖНИВ РОЗПАЧУ"

З великим інтересом і підбадьоренням прочитала допис Ярини Тудорковецької "Міркування про "Жнива розпачу" в грудневому числі "Нових днів".

Подібні міркування я переживала, коли виношувала в думках мої спогади "Скарби століть". Божа допомога, 70-літній досвід учителювання, носталгія — допомогли мені створити мої "Скарби". Позитивні оцінки в пресі переконують мене, що позитиви підбадьорюють людей, особливо молодь, що на неї треба покладати всі наші сподівання.

Я живу дуже економно. З центів і доларів складаються в мене сотки й тисячі на добродійні цілі. Тому посилаю \$500.00 на фільм "Жнива розпачу". Дай Боже, щоб підбадьорюючи виходи з положення заміняли той розпач, що переживає наша Україна століттями.

Прошу ласково переслати цей чек (уже пересла-но, — Ред.).

Софія Гаєвська, Денвер

Книжку пані Софії Гаєвської "Скарби століть" (англійською мовою) можна набути в адміністрації "Нових днів". Ціна — \$5.00. Прибуток з розпродажу Авторка також подарувала на розбудову нашої журналу. — Ред.

АМЕРИКАНЦІ В ОБОРОНІ ЛЮДСЬКИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

Часто-густо серед українських громадян Америки чуємо нарікання: "Скільки в нас серйозних проблем! Наплодилось ворогів наших в Америці, як грибів після дощу. Паплюжать велетнів історії України, Симона Петлюру звуть погромщиком, зне-славлюють нашу героїчну УПА, нападають на Бо-гу-духа-винних людей та грозять депортацією за "коляборацію з нацистами"... Тим часом в Україні дедалі гіршає. Всіх відомих дисидентів і правоза-хистників в'ярають. В тюрмах та психушках калічать і вбивають найкращих людей нашого на-роду. Русифікація шаліє. Квіт України гине, заво-йовуючи Афганістан для московської імперії...

Хоч факти сумні, АОЛПУ не є організацією песи-мистів. Ми віримо словам Симоненка: "Народ мій є. Народ мій завжди буде. Ніхто не перекреслить мій народ!" Наше завдання — доказати світові правду Симоненкових слів...

Наполегливо змагаючись проти байдужности та невігластва, АОЛПУ досягла свого найбільшого успіху в 1984 році — ухвалення урядом Америки закону про створення державної комісії, яка має дослідити причини й наслідки великого голоду в Україні. Хоч минуло вже півстоліття, але аж тепер наближається кінець московського приховування найбільшого злочину в історії світу — штучно створеного голоду — вбивства понад 7 мільйонів невинних українських людей.

Самозрозуміло, голодовий закон — це не лише здобуток АОЛПУ, але й всієї української громади в Америці, яка включилась в ініціативу АОЛПУ та допомогла працею і грошовими пожертвами...

Щоб пояснити, чому кошти праці АОЛПУ великі, візьмим для прикладу лиш одну нашу акцію: листи-апелі до провідних урядовців Америки, членів

Конгресу та державного департаменту стати в обороні Миколи Горбала і Йосифа Зісельса. Близько 500 таких листів було індивідуально надруковано та розіслано. (Нам відомо, що копій розсилати не варто, бо на копії листів не звертають уваги, їх викидають до коша). Кошт поштових значків, друкування листів, папір і т. ін. є приблизно один долар за один лист, а 600 доларів за одну листовну акцію. АОЛПУ підготував та висилає подібні апелі й інформаційні повідомлення майже постійно протягом усього року. Після таких акцій потрібно телефонувати а то й відвідувати сотні урядовців.

У минулому році організація АОЛПУ збрала коло 30 тисяч доларів на свою діяльність. Але за винятком суми, призначеної для матеріальної допомоги родинам ув'язнених за волю України, не лишилося нічого.

Тому знову звертаємось до наших членів та прихильників. Якщо Ви схвалюєте нашу працю, голоуйте за нас Вашими чеками. Якщо Ви згодні, що наша праця корисна, то будьте щедрими, а ми працюватимемо для досягнення ще більших успіхів. Без Вашої допомоги АОЛПУ не буде спроможна повторити такої ефективної роботи, яку було проведено в 1984 році. Надзвичайно важливо, щоб не сталось, як твердять кагебісти: "Ну що ж, на Заході трохи покричать та й замовкнуть."

По жертви і листи просимо слати на:

Americans for Human Rights in Ukraine
43 Midland Place
Newark, NJ 07106
201 373-9729.

Д-р Ігор Кошман, Бескінг Ридж, Н. Дж.

МОВА ПРО МОВУ І ІНШЕ

...Посилаю передплату за половину 1984 року, 1985 і 1986 роки, а решту на розбудову журналу.

Журнал дуже поважаю і люблю за культурність, справедливість та демократичність. Часом буває аж забагато демократичності... На мою думку, такі ("задемократичні", — Ред.) статті мали б мати ясний коментар, щоб деякі читачі не зрозуміли, що це й погляди журналу-редакції...

Бажаючи найкращих успіхів для нашого журналу, подаю до уваги редакції помічені помилки за жовтень, бо не хочу, щоб вийшло щось таке, як ось я вчитав (в одній газеті):

"Вітри віяли до 35 кілометрів, які розривали дахи із старих будинків, повиривали дерева з корінням та поперевертали електричні станції в південній і центральній Німеччині... У Баварії впало дерево на авто і вбило жінку на гостинці недалеко від Мінкену, а одного пожежника схопила хвиля води і втягнула його в каналізаційну трубу в державі Гес, де він загинув."

Прошу п. П. Одарченка пояснити правильне написання "боротися" і "милитися" в третій особі множини. Я вже багато разів зустрічав "боряться" і "милються", замість борються і миляться.

І. Юрченко, Канада

ПРО ПОЧУТТЯ РОЗЛУЧЕНИХ

Коли розлучаються двоє, вони повертають одне одному подаровані речі. А як з почуттями? Чи теж повертають одне одному? Чи може їх спалюють в печі на вогнищі з зайвими паперами? А може дарують двірникові на пам'ятку, або залишають на старій квартирі десь у куточку разом з надбитими пляшками. Справді, що робить подружжя з своїми почуттями, коли воно розлучається? Не викидають же їх на смітник. Для них викопують в серці могилу і туди хоронять їх. Хто парадно, а хто — от так — аби приспати їх. І так згодом людина ходить з могилою в серці. А щоб їх (почуттів) уникнути, то найкраще ніколи нікого не кохати.

Антін Ляковський-Коломістр

НОВА КНИЖКА ДМИТРА ЧУБА

Щойно вийшла у В-ві "Байда Букс" в Австралії нова книжка Дмитра Чуба англ. мовою "Shevchenko the man". У творі на підставі численних спогадів та розвідок яскраво показано приватне життя Тараса Шевченка, Шевченка як людини: його характер, вдачу, патріотизм, пригоди, уподобання, цитати напасників і оборонців його творчості, початки творчості і коли був на верху слави, жінки в житті Шевченка, Шевченко серед дітей, улюблені пісні, любов до України і зненависть до ворога тощо. Книжка має 160 стор., 21 світлинку, кольорову обкладинку. Ціна \$9.00 в Канаді й Америці. Гуртовим замовцям знижка. Замовляти можна в українських книжкових крамницях Канади й Америки: Едмонтоні, Вінніпезі, Торонто, Детройті (Варрен — крамниця М. Климишина) або у Видавництвах "Байда Букс" та "Ластівка" в Австралії: Bayda Buks — 30 Fairway Rd., Doncaster, 3105, Vic., Australia, або D. Nytczenko, 36 Percy St., Newport, Vic. 3015.

ЯКЩО ЖИВЕТЕ У ВІННІПЕГУ І МАЄТЕ ФІНАНСОВІ КЛОПОТИ

- при закупі, або наразі авта,
- при закупі нового урядження хати,
- при консолідації (зібранні) всіх довгів,
- при закупі, або перебудові дому, тоді

РАДИМО ВІДВІДАТИ

КРЕДИТОВУ КООПЕРАТИВУ ПІВНІЧНОГО ВІННІПЕГУ

Вона радо допоможе Вам
усі ці клопоти усунути!

NORTH WINNIPEG CREDIT UNION LTD.

544 Selkirk Avenue

Winnipeg, Manitoba R2W 1Y9

Telephone: 589-8808

POSTAGE PAID AT TORONTO

Second Class Mail Registration
Number 1668

if not delivered please return to:
NOVI DNI

Box 235, Etobicoke, Ont.
Canada M9C 4V3

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД "НОВИХ ДНІВ"

КАНАДА

І. Козачок, Монреаль	\$50.00
К. Теличко, Едмонтон	\$50.00
акад. Т. Онуфрійчук, Вінніпег	30.00
І. Дубилко, Торонто	25.00
А. Канарейський, Монреаль	22.00
А. Петрашко, Ст. Томас	12.00
д-р Г. Шиманович, Монреаль	12.00
Н. Барабаш, Віловдейл	12.00
В. Корженівський, Торонто	10.00
Н. Кузьменко, Лондон (Онт.)	10.00
П. Глушениця, Торонто	10.00
З. Семенюк, Торонто	10.00
В. Павленко, Іслінгтон	10.00
Р. Стратийчук, Саскатун	10.00
М. Семотюк, Торонто	7.00
І. Юхименко, Торонто	7.00
О. Юхименко, Торонто	7.00
І. Бондарчук, Іслінгтон	7.00
Н. Мота, Вестон	7.00
А. Поліщук, Вестон	7.00
А. Сеник, Монреаль	7.00
І. Передерій, Монреаль	7.00
А. Тертішник, Оттава	7.00
К. Дорковська, Вестон	7.00
І. Колесник, Торонто	7.00
О. Добринь, Вітбі	7.00
В. Конюк, Скарборо	7.00
І. Косоріс, Тандер Бей	7.00
Я. Крохмаль, Ошава	5.00
С. Стрижовець, Місісога	4.00
П. Данилюк, Вінніпег	4.00
Ю. Сірик, Форт Ері	2.00
А. Сіренко, Гамільтон	2.00
Г. Лупіно, Гамільтон	2.00
А. Влох, Оттава	2.00
І. Сокирко, Торонто	2.00
С. Кабашний, Торонто	2.00
Я. Хархаліс, Місісога	2.00
В. Журківський, Ст. Катарінс	2.00
Я. Даценко, Місісога	2.00
М. Жилаєв, Торонто	2.00

США

П. Одарченко, Такома Парк	\$14.00
В. Гаймер, Стейтен Айланд (пам'яті мами О. Головки)	17.00
А. Швець, Гранд Рапідс	12.00

І. Фалько, Саут Бавнд Брук	12.00
Ю. Хмір, Дедгам	10.00
М. Шаблій, Арлінгтон Гайтс	10.00
А. Бонар, Кловіс	10.00
А. Міцкевич, Бостон	10.00
Ю. Шмигуль, Сіракуз	9.00
О. Полець, Ст. Антоні	7.00
П. Гурський, Челтенгам	7.00
А. Кобаса, Віліамстаун	7.00
А. Хоменко, Морісвіл	7.00
А. Кармелюк, Туюнга	7.00
Н. Стефанська, Сан Дієго	7.00
І. Журківський, Ворен	2.00
Ю. Темніцький, Ірвінгтон	2.00
А. Жучок, Міннеаполіс	2.00
В. Надрага, Сілвер Спрінгс	2.00
Я. Клим, Асторія	2.00
Ф. Гайовий, Міннеаполіс	2.00
Н. Колдун, Клівленд	2.00

ЗАОКЕАНСЬКІ КРАЇНИ

В. Петренко, Норвегія	\$10.00
о. І. Дерев'янка, Бельгія (пам'яті матері Катерини)	4.00
Г. Б., Англія	11.17

АВСТРАЛІЯ

Г. Борисюк, Аделаїд	\$24.00
П. Кульчицький, Гарборд	10.73
С. Бондарець, Ферфілд	10.00
В. Дворцовий, Моцендурра В.	10.00
А. Куриленко, Ашфілд	10.00
Д. Дейнека, Пананіо	10.00
Т. Мироненко, Ріравін	10.00
Г. Дворцовий, Ферфілд	10.00
В. Попко, Ессендон	8.00
М. Ваксютенко, Ростревор	7.00
Я. Гвоздецький, Маунт Вийверлі	6.00
М. Цепинюк, Маріс	4.00
Н. Когут, Мельборн	4.00
І. Хомяк, Кобург	2.00
В. Цибульський, Бродмидовс	2.00

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Л. Царик, В. Сенека	— 1
П. Одарченко, Такома Парк	— 1
Д. Грушецький, Чікаго	— 1
О. Юхименко, Торонто	— 1
М. Муха, Вестон	— 1

Щире спасибі всім за допомогу й пожертви.

Редакція й адміністрація